

III RIIGIKOGU

6. istungjärk. Protokoll nr. 165 (18).

1928.

III Riigikogu koosolek 24. mail 1928
kell 17.

Kokku on tulnud 93 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Tõnisson**, rahaminister **A. Teetsov**, kohtuminister **T. Kalbus**, põllutöominister **O. Köster**, tööhoolekandeminister **K. Soonberg**, välisminister **H. Rebane**, siseminister **J. Hünerson**, sõjaminister **N. Reek**, haridusminister **A. Mõttus**, teedeminister **A. Kerem**, kaubandus- tööstusminister **J. Holberg**.

Päevakord:

1. Eesti-N.S.V. Liidu vahelise kauba- ja tööstusmärkide vastastikuse kaitse kokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel.

2. Alalise rahvusvahelise kohtu sundusliku jurisdiktsiooni tunnustamise deklaratsiooni maksvuse pikendamise seadus — II lugemisel.

3. Sisemiste veeteede korraldamise ja selleks krediidi määramise seadus — II lugemisel.

4. Maaseadusega võõrandatud maid koor- mavate hüpotekaarvõlgade korraldamise sea- dus — II lugemisel.

5. Kaitseväetenistuse seaduse rikkumise asjus karistuse määruste muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

6. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

7. Endise „Tallinna heategeva seltsi“ va- randuste korraldamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

8. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse täiendamise seadus — maakomisjoni ettepanek.

9. Seadus tinavalge tarvitamise kohta maal- ritöodes — sotsiaalkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**, vahepeal esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**, pärast abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 17.25 min.

Juhataja **R. Penno**: Avan Riigikogu koosoleku.

1. Päevakorra muutmine.

P. Baranin (vn): Гос- пода депутаты! — Мною неоднократно было де-

лаемо предложение снять с порядка дня за- конопроект о бывшем Ревельском благотвори- тельном обществе, но все мои предло- жения были отклонены. Очевидно, что как коалиция, так и оппозиция желает принять этот законопроект еще в течение этой сессии. У меня, однако, нет уверен- ности, что данный законопроект успеют принять в эту сессию. Я сомневаюсь в этом потому, что этот законопроект вы- зовет очень большие прения. Для того, чтобы принять его в первом чтении, по- требуется не менее одного заседания. Поэтому, исходя из точки зрения целе- сообразного распределения времени, я вношу предложение, этот законопроект, состоящий 7-м пунктом — Endise „Tal- linna heategeva seltsi“ varanduste korraldamise seadus — üldkomisjoni ettepanek — перенести на последнее место в порядке дня. Этим будет дана возможность приступить к обсуждению других пунктов, стоящих ниже, а именно: „Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse täiendamise seadus“, ко- торым заинтересованы новопоселенцы и „Seadus tinavalge tarvitamise kohta maalri- töödes“, которым заинтересованы социа- листы. По этим основаниям я предлагаю перенести пункт седьмой на последнее место.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Baranin'ilt on ettepanek, ümber paigutada päeva- korra-punkt 7 — Endise „Tallinna hea- tegeva seltsi“ varanduste korraldamise seadus — üldkomisjoni ettepanek, võttes see viimse punktina päevakorda. (Hääletatakse.) Poolt on 27 häält, vastu 18 häält, seega on ette- panek vastu võetud ning päevakord mää- ratud.

Üldkomisjoni aruandja puudumisel jääb va- hele Eesti-N.S.V. Liidu vahelise kauba- ja tööstusmärkide vastastikuse kaitse kokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel.

Väliskomisjoni aruandja puudumisel jääb vahele alalise rahvusvahelise kohtu sundus-liku jurisdiktsiooni tunnustamise deklaratsiooni maksvuse pikendamise seadus — II lugemisel.

2. Sisemiste veeteede korraldamise ja selleks krediidimääramise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **E. Sulg.**

Pealkiri ja § 1. võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Sisemiste veeteede korraldamise ja selleks krediidimääramise seadus.

§ 1. Sisemiste veeteede korraldamiseks tunnistatakse tarviliseks: a) korraldada Võrtsjärve laevasõidu sadamaid Tänasilmajõe, Tervastujõe, Suislepajõe ja V.-Emajõe suus; b) reguleerida ja puhastada Suur-Emajõgi ühes harujõgedes Pedja, Paala ja Ahjaga; c) korda seada Tartu riigisadam; d) korraldada Peipsijärve sadamaid — Verska, Kallaste, Lohusuu ja Ranna-Pungerja; e) puhastada Narvajõge.

Aruandja **E. Sulg** (loeb):

§ 2. Nimetatud tööd teostatakse kuue aasta jooksul, alates 1928. aastal, esitatud kava kohaselt.

M. Martinson (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Juba rahaasjanduse komisjonis põhjendati selle seaduseelnõu arutamisel, kui võrt see koormatusi juurde toob, ja peale selle kui härra Baranin'i ettepanekul vastu võeti veel Kallastesse laevasilla ehitamise küsimus Peipsi äärde, siis valitsus palus aega anda, et ta selle küsimuse saaks läbi arutada, missuguse aja jooksul võimalik on seda kava teostada, kui Kallaste küsimus juurde on tulnud.

Selle järele katkestati ka komisjonis seaduse arutamine niikauaks, kui valitsus seisukoha oli võtnud. Teedeminister härra Kerem teatas peale selle komisjonile, et valitsus seda kava ei pea võimalikuks 5 aasta jooksul teostada, vaid 7 a. jooksul. (Riigivanem J. Tõnisson: Ei, seda ei ole.) Härra Riigivanem, ma ei saa sinna parata,.... (Riigivanem J. Tõnisson: Lepitakse selle 7 aastaga, mitte aga, et ei saa.).... komisjonis saime nii aru, et see oli valitsuse seisukoht — 7 aasta jooksul teostada. (Riigivanem J. Tõnisson: Valitsus lepib sellega, seda ütles teedeminister.) Komisjonis tehti ettepanek, kava teostada 6 aasta jooksul. Meie, põllumehed, vaidlesime selle vastu. 6 aastane tähtaeg võeti vastu. Kuna aga seadus kaunike kene summa kulusid ette näeb, mida 5 aasta jooksul raske anda, pealegi kuna Kallaste tööd kavasse juurde võeti, mis selle kava teostamise raskemaks teeb, sellepärast

asusid põllumeeste esindajad juba komisjonis seisukohale, et valitsuse soovile vastu tulla, teostada kava 7 aasta jooksul.

Teen ettepaneku, võtta § 2. „kuue aasta jooksul“ asemele „seitsme aasta jooksul“.

Riigivanem **J. Tõnisson**: Austatud Riigikogu liikmed! Valitsuse nimel on teedeminister ühinenud ettepanekuga ses mõttes, et kui Riigikogu sooviks pikemat tähtaega, siis valitsus sellele vastu ei vaidle, aga ei ole seda öeldud, et 5 aasta jooksul ei saa seda kava teostada. Valitsus on algusest saadik rõhutanud, et veeteed on meil erilise tähtsusega. Kui meie oma veeteid ei katsu välja arendada, siis jätame sellega oma majandusliku arenemise teele väga suure takistuse ette. Teiseks on, nagu teedeminister Riigikogus rõhutanud, arvesse võetud niisugused kulutused, mis suuremad ei ole, kui eelmistel aastatel sadamate peale välja antud. Edasi on kalkuleeritud seda, et summad järk-järgult väheneksid, ja et kogu kulutuste summa suur ei oleks, vaid kõigi teiste väljaminekute juures väga vähese ulatusega. Sellepärast ei saa seda tõlgitsemist, mille rkl. Martinson annab teedeministri seletusele, valitsuse seisukohalt õigeks võtta.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Valitsuse eelnõus on öeldud, et tööd teostatakse 5 aasta jooksul, alates 1928. aastast. Juurde võeti rahaasjanduse komisjonis Kallaste sadam ja ühtlasi pikendati teostamise aega 6 aasta peale. Nii et komisjon on ühe aasta võrra pikendanud seda aega, mille jooksul need tööd tulevad korda seada. Kui kõneldakse 7 aastast, siis tahetakse veel kaugemale minna. Mida varem need tööd korda saadetakse, seda parem. Kui valitsus on leidnud, et on võimalik neid töid 5 aasta jooksul korda saata, ja komisjon on pikendanud seda aega 6 aasta peale, siis minu arvates on siin isegi kaugemale mindud, kui valitsus on ette näinud. Kui valitsus leiab, et võimalik on teatud aja jooksul neid töid, mis väga suuri summasid ei nõua, korda saata, siis minu arvates ei ole mingit põhjust hakata seda aega kunstlikult pikendama. Tööd tulevad teha nende huvides, kes veeteid vajavad.

Aruandja **E. Sulg** (lõpusõna): See on tõsi, et härra teedeminister arvas, et kui tahetakse neid töid pikema aja jooksul läbi viia, siis võib teostada seda kava äärmiselt 7 aasta jooksul. Komisjon kaalus kõiki neid küsimusi, ja kuna kogu aastas on keskmiselt ainult 8 miljonit marka, arvati, et ei ole mingisugust põhjust võtta 7 aastat, vaid

võiks jääda 6 aasta juurde. Seega oleks keskmine kulu sama suur kui valitsuse ettepanekus, kuna juurde võeti 7 aasta programmi Kallaste sadama ehitamise küsimus.

Ma ei saa rkl. Martinson'i ettepanekuga ühineda. Loodan, et komisjoni ettepanek vastu võetakse.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. M. Martinson'i ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 2 vastu võetud.

§ 3 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 3. Sisemiste veeteede korraldamiseks määratakse krediiti nelisada seitskümme viistuhat (475.000.—) krooni, missugune summa kaetakse teedeministeeriumi mereasjanduse peavalitsuse erakorraliste kulude eelarvetest ülevaltähendatud kuuel aastal, vastavalt tarvilikkudele töödele, järgmiselt:

1928./29. a. eelarve järgi	Kr.	55.900.—
1929./30. a.	„ „ „	76.650.—
1930./31. a.	„ „ „	109.550.—
1931./32. a.	„ „ „	85.300.—
1932./33. a.	„ „ „	77.600.—
1933./34. a.	„ „ „	70.000.—

Juhataja **R. Penno:** Riigikogu asub vahelejäädud päevakorra-punkti arutamisele.

3. Eesti—N.S.V. Üldkomisjoni aruandja A. Tammann.
Liidu vahelise andja **A. Tammann.**
kauba- ja töös- Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.
tustumärkide
vastastikuse
kaitse kokkuleppe kinnitamise seadus —
II lugemisel.
(Tekst III Rk.)

6. istungj. pr. pr. lisades, vaata sisukord.) Juhataja **R. Penno:** Riigikogu asub vahelejäädud päevakorra-punkti arutamisele.

4. Alalise rahvusvahelise kohtu sundliku jurisdiktsiooni tunnustamise deklaratsiooni maksvuse pi- Väliskomisjoni aruandja **A. Rei.**
Juhataja **R. Penno:** Jätan käesoleva seaduseelnõu II lugemisel teksti ettekandmise ära. Selle korralduse vastu ei vaielda. Seaduseelnõu võe-

kendamise seadus — II lugemisel. (Tekst III Rk.)
6. istungj. pr. lisades, vaata sisukord.) takse nähtava enamusega muutmata vastu.

5. Maaseadusega võõrandatud maid koormavate hüpotekaarvõlgade korraldamise seadus — II lugemisel Juhataja **R. Penno:** Üldkomisjoni aruandja rkl. Jõeääre puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni abiesimees rkl. Tupits.
Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Maaseadusega võõrandatud maid koormavate hüpotekaarvõlgade korraldamise seadus.

I.

Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse (Sead. nr. 33. R.T. nr. 95/96 — 1925. a.) §§ 1. ja 7. muudetakse ja pannakse maksma järgmises redaktsioonis:

§ 1. Maaseaduse (R.T. nr. 79/80 — 1919. a.) põhjal riigi omanduseks võõrandatud maad kantakse kinnistuseregistrites Eesti vabariigi nimele põllutöömistri nõudmisel.

Võõrandatud maid koormavad hüpotekaarvõlad, mis olid võõrandatud kinnisvaradele ingrosseeritud enne 25. okt. 1919. a. ja mis ei ole kustutatud kinnistusregistris kuni 15. juunini 1925. a., jäävad riigi kanda ühes maksmata protsentidega kuni 25. okt. 1919. a.

Kõik teised omandusõigust kitsendavad ja kinnisvara koormavad sissekanded, mis maaseaduse §§ 6. ja 7. pole jõusse jäetud, kustutatakse kinnistuseregistrites.

Riigi kanda võetud võlgade suhtes on endised võlgnikud vabad igasugusest vastutusest võlausaldajate ees.

§ 7. Tagasiantav maatükk (§ 3) eraldatakse riiklikust maatagavarast riigimaade planeerimise korras ning kantakse eriuksusena kinnistuseregistrisse omaniku või tema õigusjärglase nimele põllutöömistri poolt alla kirjutatud teadaande põhjal, millele juurde lisatakse vastav tagasiantamise akt, mis alla kirjutatud põllutöömisteeriumi ja maatüki tagasisaaja poolt.

Tagasiantava maatüki pinnaandmed kantakse kinnistuseregistrisse põllutöömisteeriumi poolt kinnitatud plaani põhjal.

Tagasiantava maatüki kohta arvatakse põllutöömisteeriumi poolt välja võõrandatud

üksusele, millest tagasiantav maatükk lahutatakse, ingrosseeritud ja riigi kanda võetud võlgadest proportsionaalne osa vastavalt tagasiantava maatüki puhaskasu määrale.

Tagasiantava maatüki peale langeva võla osa tasub maatüki tagasisaaja riigile enne maatüki kinnistamist tema nimele. Mitmetasumise korral kinnistatakse võlgujäänud summa riigi kasuks esimese pandiõigusena maatüki tagasiandmise akti põhjal. Võla pealt arvatakse 6% ning peab tasutud olema 5 a. jooksul.

Tagasiantava maatüki peale langev võla-summa, mis riigile tasutud või riigi kasuks kinnistatud, arvestatakse vastavalt võõrandatud maa eest tasu maksmisel.

II.

Sama seadust täiendatakse § 1¹ järgmiselt:

§ 1¹. Eelmises § tähendatud riigi kanda võetud võlad, mis kustutatud kinnistuse-registrites peale 15. juunit 1925. a., ehk mille nõudedokumentid varustatud notariaalsete kustutuspealkirjadega peale 25. oktoobrit 1919. a., kuid alles kustutamata, arvatakse Riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud maade eest tasumaksmise seaduse (Sead. nr. 23 — R.T. nr. 26/1926. a.) § 5. ettenähtud korras ja alusel tasusummast maha, kuid tasutakse isikutele, kes nõudedokumentid kustutamiseks esitanud ehk need notariaalsete kustutuspealkirjadega esitavad maksvates seadustes ettenähtud kursiga.

Eestimaa ja Liivimaa Maade Krediit-seltside kasuks ingrosseeritud võlgadest arvatakse maha ja tasu määramisel arvesse ei võeta summad, mis nimetatud seltsidele tasutud kuni 25. okt. 1919. a. kinnisvaral lasuva võla katteks.

On maaseaduse tagajärjel tekkinud vahekorra lahendamiseks Vabariigi Valitsuse poolt sõlmitud kokkulepe, siis arvatakse tasusummast maha võlad ühes %/100, mis tasu kindlaksmääramise ajaks võõrandatud kinnisvarade end. omanikkude poolt tasumata.

6. Kaitsevæ-teenistuse seaduse rikkumise asjus karistuse määruste muutmise seadus — I lugemisel.

millises muutmise seaduses on teenistusesse astumise tähtpäevad omaette muudetud, ja sellepärast tulevad karistuseseaduses vastavad parandused teha. Sisuliselt see seaduseelnõu

karistusemäärü ei muuda, kuid on tarvis need parandused läbi viia vastavates karistuseseaduse paragrahvides. Üldkomisjon võttis seaduseelnõu vastu muutmata Vabariigi Valitsuse ettepanekus ning ühines valitsuse ettepaneku seletuskirjas toodud motiividega. Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevase vaheajata I ja II lugemise vahel.

7. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Maakomisjoni aruandja **A. Schulbach** (loeb):

§ 20. Korraldamisele määratud maad eraldatakse, kui selle kohta pooled teisiti kokku ei lepi (§ 18), senise kasutamise suuruses, kuid mitte üle 50 ha, ühes arvatud ka see maa, mis krundisaajal omanduses või põlisel tarvitamisel. Maade eraldamine sünnib võimalikult ühes tarvilikude majapidamise hoonetega.

Maakorralduse seaduse alusel Saaremaal (maakond) asutatud korraldusepiirkonda arvatud ja käesoleva seaduse § 1. märkus 2. tähendatud, kui ka sama seaduse alusel eraldamisele kuuluvatele väikemaa- ja majapidamistele, mille omanikud või kasutajad ise või nende ainukesed otsekohesed pärijad maaseaduse § 15. lit. a alusel maad saanud ei ole või mujal kõlblikku maad üle 5 ha ei oma, antakse maakasutaja soovil ülesharimiseks või rohumaa kasutamiseks kõlblikku maad juurde, kuid mitte üle 8 ha.

Maad antakse juurde maakorralduse komisjoni sellekohase otsuse alusel, kui eraldatav või omanduses olev maatükk ei võimalda senise majapidamise alalhoidmist.

K. Tamm (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! See redaktsioon, mille maakomisjon § 20. juures vastu võtnud, võimaldab ka suurtele popsidele eramaadest maid saada kuni 50 hektaarini üheainsa kitsendusega, et nende käes kasutada olev õue-, aia- ja põllumaa ei ulatuks üle 5 ha. Mingisugust muud kitsendust nende heina- ja karjamaade, metsatükkide ja üldse kõlblikkude maade kohta, mis nende käes kasutada, ei ole tehtud. Ma arvan, et see on liig. Omal ajal oldi mõnes rühmas arvamisel, et nii kaugele minna ei tohiks. 26. veebruaril 1926. a. esitas popside juurde rahvaerakond novelli. Rahvaerakond oli arvamisel, et popsidele ei tuleks

rohkem maad anda kui kogusuuruses kuni 5 ha. Nimelt on öeldud nimetatud novelli § 1. punkt 2. „ettenähtud maad mitte üle 5 ha“. Mina oma ettepanekus valiksin kesktee. Mina lubaksin selle 5 ha juurde veel soo- ja kõlbmatuid maid. Tihti peale on need maad, mis praegu tootvad ei ole, kõige paremad maad. Tähendab, et kõlblikku maad võiks olla popsil mitte üle 5 ha, kuna kõlbmatut maad võiks veel sinna juurde võtta. Teen ettepaneku, § 20. lõppu võtta järgmine lause: „Eramaadest eraldatakse maid mitte üle 5 ha kõlblikku ja õuemaad kokku, ja milgi juhtumisel mitte rohkem kui maaomanikule järele jääb“.

O. Kask (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! See § 20 Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduses oli seni kõige õnnetum omavalitsuste asutuste suhtes. Siin sai võimalikuks sarnane olukord, kus asutuste ja omavalitsuste maad popsihindadega kuni 50 ha eraldati, peale selle veel kokkuleppe hindadega. Kui popsidel on võimalus kuni 5 ha saada popsihindadega, siis küllalt õiglane oleks, kui kogukonna- ja asutuste-maadest oleks 25 ha popsihindadega, peale selle aga kokkuleppe hindadega. Just siin on suurt nurinat tekitanud üksikute isikute rikastamine kogukondade kulul. Mina arvan, et võiks seda ülekohut, mis omavalitsustele tehtud, parandada. Siin peaks võtma 25 ha popsihindadega ja mis üle selle, see kokkuleppe hindadega. Kui vaatame Maaseaduse teostamist, siis leiame, et keskmine asunikutalu norm on 25 ha. Ja kui nüüd linnade omavalitsuste käest võetakse ära 50 ha popsi-seadusega, ei ole see õige. Sellepärast teen ettepaneku, § 20. I lõige vastu võtta järgmises redaktsioonis: „Korraldamisele määratud maad eraldatakse, kui selle kohta pooled teisiti kokku ei lepi (§ 18), senise kasutamise suuruses, kuid mitte üle 25 ha, ühes arvatud ka see maa, mis krundisaajal omanduses või põlisel tarvitamisel. Maade eraldamine sünnib võimalikult ühes tarvilikkude majapidamise hoonetega.“ See lõige on täpselt sama redaktsioon, mis komisjoni poolt esitatud, ainult 50 ha asemel on võetud 25 ha. Palun austatud rahvasaadikuid see ettepanek vastu võtta.

K. Tamm (põl): Ma peaksin korri-geerima neid seletusi, mis eelkõneleja andis. Eelkõneleja seletas, nagu võiks eramaadest maid eraldada popsiseaduse alusel ainult 5 ha. Pean tähendama, et eramaadelt võib palju rohkem maid eraldada kui linnamaadelt. Eramaadelt võib praegu popsi kasuks eraldada kas või 100 ha, kuna linnade kohta on

piir pandud, nimelt kuni 50 ha. (Chr. Kaarna, töer: Kus neid sadasid hektaare saada on?—E. Joonas, stp: Mis Teie nalja teete!)

Põllutööminister O. Köster: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Norm, mis on ette nähtud linna maade kohta, nimelt 50 ha, oli ka vanas seaduses, ja esitades seaduse Riigikogule ei leidnud Vabariigi Valitsus tarvilikuks seda normi muuta. Minu teadmise järgi on see küsimus maakomisjonis arutamisel olnud ja seal ei ole seda tagasi lükatud.

Ma ei hakka puudutama normi kui niisugust, missugune üldine norm meil maa-reformi juures võetud ja läbi viidud, kuid ma näen, kui see ettepanek vastu võetakse, siis on selle küsimuse lahendamine väga raske. Ma ei leia võimalust, kuidas seda 25 ha pärast hinnatakse ja eraldatakse: missugusest maakohast teie eraldate, missuguse normi järgi, mis see maksab, mille teie eraldate, ja mis see maksab, mille järele jätate. Minu arvamise järgi on see läbiviimatu. Pean üt-leva, et sarnaseid kohti, kust võiks eraldada 50 ha, on praegu vähe. Ma ei tea, kui palju neid just on, kuid igatahes võrdlemisi vähe. On olemas üksikuid 50—56-hektaarilisi, kuid suuremalt osalt 50 hektaari ümber. Sellepärast vaidlen selle vastu, et tehniliselt ei saa seda kuidagi läbi viia. Missuguse osa korraldusekomisjon seal peaks eraldama, missuguse nurga, missuguses väärtuses selle peab eraldama?

A. Kärner (stp): Teen ettepaneku, § 20. viimse lõike lõpulause kustutada, nii et viim-ne lõige jääks järgmiselt: „Maad antakse juurde maakorralduse komisjoni sellekohase otsuse alusel.“ Lisa, mis lõikele juurde lisatud komisjonis viimsel lugemisel, nimelt „kui eraldatav või omanduses olev maatükk ei võimalda senise majapidamise alalhoid-mist“, võib kohapeal tekitada palju sekeldusi ja kohtuskäimisi. Ka nimetas aruandja, et see on rohkem dekoratsioon, mis midagi ei ütle. Sellepärast on parem, kui see osa välja jääb ja maakorralduse komisjonile võimalus jäetakse otsuseid teha, kust maad anda ja korraldada. See lause on ülearune, sest vabadikukohad Saaremaal lapimaade piiri-des on väikesed, 2—3-vakamaalised. Siis ütleksin veel paar sõna rkl. Teetsov'i poolt eile ette toodud andmete kohta. Ta näitas kaardil, et näiteks Lümmada vallas Leedri külas tuleks vabadikkudele juurdelõikeid anda. Kaardilt on näha, et seal on põllumaalappide ümber ühiskarjamaad, mille arvel on vaba-dikkudel õigus saada juurdelõikeid. Leedri

küla on arvatud kruntimise piirkonda, kuhu kuulub neli küla, milles kokku 38 talu, talude keskmine suurus 75 tiinu, mis vakamaade järgi on umbes 225 vakamaad, ja seal hulgas pole põllumaad rohkem kui 6—7 tiinu talu peale. Muu maa on pooleks heinamaa ja ühiskonna karjamaa, kivine ja kadakane.

Ja just popsid elavad kivide seas, karjamaa äärel. Ja kui antakse popsidele, keda seal piirkonnas 40 ümber, karjamaast juurdelõikeid, siis ei võta see talu elujõudu ära. Olgugi, kui igale vabadikule 8 hektaari antakse, siis jääks igale talule 67 tiinu. Kas on nii suur talu lõhutud ja elujõuetu?

Kui vabadikukohad maad juurde ei saa, peavad paartuhat perekonda maalt ära kolima ja oma eluasemed hävitama. See pilt on küllalt selge, nii et siin rohkem andmeid ei maksa ette tuua. Sellepärast tuleb see paragrahv ühes minu parandusega vastu võtta.

J. Teetsov (põl) (fakt. märk.): Rkl. Kärner tõi ette andmed Leedri küla talu suuruste kohta ja ütles, et seal on 75 tiinu suurused talukohad. Tähdendan siin faktilise märkusena, et talukohad on Leedri I—44 tiinu ja Leedri II—43½ tiinu keskmise suurusega, aga mitte 75 ja enam ha, nagu rkl. Kärner tähendas.

O. Kask (töer): Lugupeetud põllutöeminister tähendas minu parandus-ettepaneku kohta, et tehniliselt on seda raske läbi viia. Pean ütleva, et tegelikult ei ole see nii. Senises seaduses on norm 50, ja mis praegu üle 50 hektaari, tulevad samuti lahendada kui need maad, mis minu ettepaneku juures üle 25 ha. Eraldatakse 25 ha ühes keskkohaga, mis üle selle — kokkuleppe teel.

Nüüd kui võtta 25 hektaari, siis on see samadel alustel kui seni 50 ha juures, s. o. kui praegusegi seaduse juures.

Mina vaidlen igatahes härra põllutöeministri väite vastu, et siis tuleks takistusi, kui 50 asemel võetakse 25. Tehniliselt see mingisuguseid takistusi ei tee rohkem kui praegu.

J. Teetsov (põl): Lugupeetud rahva-saadikud! Teen kompromissettepaneku, § 20. teine ja kolmas lõige võtta vastu järgmiselt: „Maakorralduse seaduse alusel Saaremaal (maakond) asutatud korralduspiirkonda arvatud ja käesoleva seaduse § 1. märkus 2. tähendatud, kui ka sama seaduse alusel eraldamisele kuuluvate väikema- ja majapidamistele, mille omanikud või kasutajad ise või nende perekonnaliikmed Maaseaduse § 15. lit. a) alusel maad saanud ei ole või mujal kõlblikku maad

üle 5 ha ei oma, antakse maakasutaja soovil ülesharimiseks või rohumaana kasutamiseks kõlblikku maad juurde, kuid mitte üle 5 ha.

Maad antakse juurde maakorralduse komisjoni sellekohase otsuse alusel ning ainult sel juhul, kui eraldatav või omandusesolev maatükk liiga väike senise majapidamise alalhoidmiseks.“

Oma ettepaneku põhjenduseks oleks mul kõigepealt tähendada, et see paragrahv on peaaegu seesama, mis Vabariigi Valitsuse poolt esitatud eelnõus oli, kuid ainuke lahku-minek on selles, et valitsuse poolt esitatud eelnõu § 20. teise lõike lõpus on võetud 8 ha asemel 5 ha. Sellele olen ma juba varem Riigikogu tähelepanu juhtinud, ja andmete põhjenduses näidanud, et see 8 ha igale popsile on talust eraldamiseks liiga suur ja kõrge norm, kuna seni iga pops on ainult kasutanud keskmiselt 2½ kuni 3 ha karjamaad. Siin oleks 5 ha juba küllalt, mis annaks isegi 1½ ha lisa teha popsile seal kohal, kus maad halvemad on. Andmed karjamaa kasutamise suuruse kohta on nii popside kui talupidajate loomadearvu järgi võetud, mida nad ühiskarjamaadel karjatanud. Seni on meil Saaremaal suuremalt jaolt lapimaade piirkonnas asuvad popsid kasutanud ühiskarjamaid täiesti tasuta. Sealjuures ei ole nad kandnud ka neid naturaalkohustusi, mis maapidajatel peal on. Paljudes küldes on pooled külakarjamaad popside käes kasutada, mille eest talupidajad on alati pidanud makse maksa, kuna aga popsid on rendita oma loomi nende karjamaadel söötanud. See tundub suure ülekohtuna, kui nüüd võetakse ja antakse neile lõpuks veel suured tükid talumaadest poolmuidu omanduseks.

Ma tahaksin veel ühele asjaolule tähelepanu juhtida. Saaremaal on olemas nelja liiki popse: ühed kroonuvalla popsid, kellel ei ole mingit kindlat lepingut ja elavad niisama küla ühiskarjamaadel, teised on jälle omandustega platsimehed, ja mõlemad liigid asuvad lapimaade piiris, kolmas liik on päris valla talumaadel asuvad ja neljas riigimaa popsid.

Käesoleva popsiseaduse alusel, eriti Saaremaa kohta, antakse juurdelõikeid neile, kes asuvad lapimaade piirkonnas, ja on võetud juurdelõike normiks kuni 8 ha, kuna teised popsid, kes asuvad päris valla piirides olevatel talumaadel, mingit juurdelõiget ei saa ja on ühistel alustel mandri popsidega. Mispärast niisugune vahetegemine ja kroonuvalla popsidele vastutulemine? See on minu arvates täiesti ülekohtune. (Vahelhüüded pahemalt poolt.)

Sarnase suure maa-ala eraldamisega taludelt sünnitatakse maapidajate ja popside vahel äärmiselt teravat vahekorda. Samuti ühed saavad juurdelõikeid ja teised ei saa midagi. See ei ole sugugi hea, kui on olemas nende vahel teravad vahekorrad, sest popsil on sagedasti tarvis talumeest kui suuremat maapidajat. Härrad sotsialistid, ma ütlen teile, kui teie vahekorrad talupidajate ja popside vahel teravaks ajate, siis hakkavad viimased teid suuresti kiruma, et olete nende elu põrguks muutnud.

Ma toon teile näite Abroka vallast Salme külast, kus juba popsiseaduse pärast talupidajate ja popside vahekord kaunis terav on. Popsid andsid valla korraldusekomisjonile rohkesti loomi üles, enam kui nad ühiskarjamaal karjatanud, ja selle järgi peavad nüüd renti maksma. Talunikud aga ütlevad, et meie ei mõtlegi oma maid kruutada, kui meilt tahetakse ülekohtuselt popsidele rohkem maid eraldada, kui neil õigus on saada. Enne maksku vana võlg külamaadel loomade karjatamise eest, siis vaatame, kas anname neile maad juurde või mitte. Mõnel popsil tuleb maksta kuni 1000 või rohkem marka renti. Niikaugele viite teie asja. Teie, härrad sotsid, poote need popsid oma seadustega lihtsalt oksa. Ajate nende vahekorrad kasuta talupidajatega teravaks, mida mina kaugeltki ei soovi, sest see on mõlemale väga kahjulik. (J. Vain, stp: Härra Teetsov, Teie ütlete, et maa ei kõlba kuskile, ja selle lah-maka eest tahate 1000 marka.)

Edasi tahaksin tähelepanu juhtida veel järgmisele asjaolule. Ei ole seisukoht õiglane ka sellest küljest, et näiteks, kui ühel popsil on kasutada olnud 5,01 hektaari maad, temale mingit juurdelõiget ei anta, kuigi ta asub õige viletsal maal. Aga teine, kellel võib olla paremat maad kasutada 4,99 hektaari, võib juurde saada 8 hektaari, ja sellega tehakse tema koht ligi 13 hektaari suuruseks. Kus on siin õiglane mõõdupuu? Olen seda küsimust kaalunud ja leidnud, et see norm, mis siin ette nähtud, nimelt 8 hektaari, tuleb vähendada, et seega suuremaid kõrvalekaldumisi ära hoida, mis võivad maade juurdeandmisel tekkida.

Edasi on teises lõikes tähendatud, et maakorralduse komisjoni sellekohase otsuse alusel antakse neile maid juurde senise maapidamise alalhoidmiseks. Aga kui maakorralduse komisjonile on seaduses norm ette nähtud, et ta võib kuni 8 hektaari juurdelõiget anda, siis annab ta ka tingimata niipalju. Komisjon võib alati selleks põhjusi leida, ütleb, maa on vilets, ei võimalda niipalju loomi pidada, tarvis on siis popsidele 8 hektaari juurde anda

ja teeb seda. Siis ei tähenda kolmas lõige, mis § 20. juurde sisse toodud, mitte midagi, ning komisjonil on täielik õigus igale popsidele 8 hektaari talu küljest maad ära võtta.

Et õiglasemat korda maksma panna, tegin kompromissettepaneku, normiks võtta mitte 8, vaid 5 hektaari. Peale selle jääb popsidele ikkagi õigus keskmiselt kuni 1½ hektaari maad rohkem saada, kui nad seda seni kasutanud.

Loodan, et Riigikogu selle küsimuse tõsiselt võtab ja minu ettepanekut toetab.

O. Kask (töer) (fakt. märk.): See ettepanek, mille mina esitasin, on täpselt samas redaktsioonis, kui maakomisjon esitanud, ainult vahe on selles, et seal on 50 ha asemel 25 ha. Tuleks teha parandus § 22. juures, et maahind üle 25 ha mitte vabal kokkuleppel, vaid korraldusekomisjoni poolt määratakse keskmiste kohalikkude hindade alusel.

A. Kärner (stp) (fakt. märk.): Ma pean õiendama seda, mille ette tõi rkl. Teetsov. Lummada valla Leedri küla võeti ühtekruntimisele 4 külaga korraga. Seal on põllutöeministeeriumi andmete järgi 38 talu ja keskmise talu suurus umbes 75 tiinu.

J. Teetsov (põl) (fakt. märk.): Faktilise märkusena teatan, et härra Kärner'i andmed ei ole õiged, sest Uusi küla talude keskmise suurus kõlbliku maaga on 53½ ha ning Varpe küla taludel 49½ ha, kuna Leedri I ja Leedri II taludel on 43½ ha kõlblikku maad, nagu mina varem tähendasin.

A. Jõeäär (stp): Väga lugupeetud rahva-saadikud! Mina olen sellega täiesti nõus, mis minu eelkõneleja härra Teetsov tähendas, et sarnane olukord, kus ühed maast ilma jäävad ja teised seda juurde saavad, ülekohtune on. Sellepärast arvan, et kui meie härra Teetsov'iga oleme ühel arvamisel, et ülekohtus sünnib, siis meie mõlemad peaksime kõik tegema, et seda ülekohtu kõrvaldada, ainult meie arvamised lähevad lahku selle üle, kuidas seda teha. Härra Teetsov'i arvates oleks see hea korraldus, kui kõik ilma jääksid. (J. Teetsov, põl: Mitte kõik!) Minu arvates oleks parem, kui kõik juurde saaksid, ja sellepärast panen ette, § 20. II lõike algus redigeerida järgmiselt: „Saaremaal (maakond) antakse käesoleva seaduse § 1. märkus 2. tähendatud, kui ka sama seaduse alusel eraldamisele kuuluvatele“ j.n.e., nagu komisjoni poolt ette pandud. Selle lõike ümberredigeerimisega saaksime selle kätte, et välja jääks maakorralduse piirkond, et tegemist ei oleks

ainult maakorralduse piirkonnas asuvatega, vaid kõigi popsidega, kelle maad korraldada tulevad käesoleva seaduse alusel. Seega oleks ülekohus kõrvaldatud, ja kõik popsid võiksid maad juurde saada. Ka need, kes asuvad krunditud talude piirides. Et Saaremaa popside kasuks tarvis on midagi teha, sellejuures ei ole kahtlust, eriti kui silmas pidada härra Teetsov'i seletusi. Härra Teetsov ütles, et popsi käest võetakse Saaremaal juba ühe lehma pealt karjamaa tarvitamise eest renti suvejooksul 1200—1500 marka. Teame, et sügisel Saaremaa lehma eest laadal müügi korral umbes 3000—4000 marka võib saada. Siit näete, kui kaugele on koorimisega mindud. Siis on päris tõsi see, mida Teie, härra Teetsov ütlesite, et sellega külvatakse vihavaenu. Aga kes seda külvab? Ega ometi mitte pops, kui ta saadab oma lehma sinna samale karjamaale, kus see sündimisest saadik on käinud: temal peab olema koht, kust loom süüa saab. Kui aga nüüd nii kõrge maks, 1200—1500 marka peale pannakse, siis on tarvis abinõusid tarvitusele võtta, et kõik kodanikud üksteise kõrval elada võiksid. Kui öeldakse, et see maa muidu antakse, siis ei ole see õige ja peaks põllumeestel teada olema, et nende oma arvates see maahind kahekordselt turuhinnast kõrgem on, mida asunikud riigile maksavad. Kuid sama kahekordse turuhinna maksavad ka popsid. (Vahelhüüe paremalt poolt: Kaks korda väiksem!) Oma maa eest saavad taluomanikud seega turuhinnast kaks korda suurema hinna ja nii ei või juttugi olla, et neilt midagi jumalamuidu ära võetakse. Asja korraldus peab sündima üldistes ja riiklikkudes huvides. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Kui talu eest kahekordse hinna saate, ei usu, et see ülekohus on!

J. Teetsov (põl): Rkl. Jõeäär ütles, et on suur ülekohus, kui popsi käest karjamaa tarvitamise eest renti võetakse 1200—1500 marka. Teie, sotsialistid, olete ju ometi popside seaduse isad, teie olete niisuguse rendinormi sisse viinud ja kui olete popsi sellega niisugusesse seisukorda pannud, siis olete ka ise nii suure maksu neile kaela määrinud. Teie olete popsid ise üles kihutanud, et nad rohkem loomi üles annaksid. Olen juba teid näidanud, kuidas popside seisukorda parandada, et nad võiksid tulevikus paremini ära elada kui seni. (O. Gustavson, stp: Kas see on, härra Teetsov, tõsi, et olete ühel koosolekul lubanud asja isegi rahvasteliitu viia?) Kui Teie, härra Gustavson, niiviisi kõnelete, siis ei tea, kas Teil seal pealmises kambris kõik korras on.

Aruandja **A. Schulbach** (lõpusõna): Maakomisjoni nimel ei saa tehtud parandustega ühineda. Rkl. härra Tamme ettepanek oli maakomisjonis arutamisel ja hääletamisel, kuid lükati maakomisjoni enamuse poolt tagasi. Rkl. härra Kase ettepanek maakomisjonis arutamisel ei olnud. Rkl. härra Tamm tähendas oma ettekandes, et praegumaksva seaduse järgi eramaade omanikud olevat pandud halvemasse seisukorda kui kogukonnad, nimelt selles mõttes, nagu võimaldaks praegumakssev seadus eramaadelt eraldada suuremaid tükke, isegi kuni 100 ha, kuna kogukonnamaa peal see piiratud olevat. Ma ei taha kalduda vaidlusse praegumaksva seaduse asjus, vaid tähendan ainult seda, et käesoleva seaduseelnõu järgi eraldatava maa ülemmäär piiratud on 50 hektaariga, ja see norm maksab niihästi eramaade kui kogukonnamaa kohta. Kui vastu võetakse rkl. härra Kase ettepanek, siis ei käi see parandus üksi kogukonnamaa kohta, vaid piirab ka eramaade suhtes ülemäär. Mis puutub sellesse, nagu võiks rkl. Kase paranduse vastuvõtmine tehnilisi raskusi sünnitada, selle kohta pean maakomisjoni seisukohalt tähendama, et popsi kohtade eraldamine naturas ei ole tegelikult veel alanud, ja selles mõttes peaks tehnilisest küljest täiesti ükskõik olema, kuisuured maa-alad eraldada, ühesugused raskused on mõlemal pool.

Rkl. härra Kärnerilt esitatud paranduse kohta, välja jätta paragrahvi lõpust lause „kui eraldatav või omanduses olev maatükk ei võimalda senise majapidamise alalhoidmist“ — pean tähendama järgmist: valitsuse poolt esitatud seaduseelnõus oli see lõpulause pisut teisiti. Seal oli öeldud: „Maad antakse juurde maakorralduse komisjoni sellekohase otsuse alusel ning ainult sel juhul, kui eraldatav või omanduses olev maatükk liiga väike senise majapidamise alalhoidmiseks“. Komisjon ei leidnud selle õiglase olema, et sarnane piiramine igal juhtumisel sisse võetakse; ta arvas, et maa juurdeandmine ei sünni mitte üksi eramaade, vaid ka riigi- ja asutustemaade arvel. Ja kui riigi- või asutustemaad on tagavaraks, siis ei ole loomulik nõudmine, et väikemajapidamine muidu maad juurde ei saa, kui ta peab juba hinge vaakumas olema, sellepärast kustutas komisjon II lugemisel selle kitsenduse. III lugemisel tähendas aga ministeeriumi esindaja, et siiski soovitatav on sellesse paragrahvi võtta mõnesuguseid juhtnõure, mis oleksid aluseks juurdelõigete andmiseks seaduse teostamisel. Maakomisjon leidis selle võimaliku olema, ja võttis selle lause üles, kuigi teiselt poolt õigusega tähendati sellele, et sellel lõpplausel puht deklaratiivne tähendus on.

Rkl Teetsov on paranduse teinud, maa juurde saamise õigust kitsendada Saaremaal ka sarnasel juhul, kui mõni perekonna liikmetest, on mujalt maad saanud või omab maad kuni 5 hektaari suuruseni. Peab tähendama, et Saaremaal on perekonnad väga suured ja kui seal keegi perekonnaliikmeist, näiteks täisealine poeg, kes varsti iseseisva perekonna asutab, on maad saanud, ja sellepärast ülejäänud osale perekonnast keelatakse maad juurde andmist, oleks see ülekohus selle perekonna suhtes. Sellepärast leppis komisjon redaktsiooniga, mis piirab maa juurdesaamist siis, kui selle perekonna ainuke pärija on maad juurde saanud mujalt või omab maid mujal. Minu äranägemise järgi oleks see redaktsioon õiglasem, ja sellepärast toetan komisjoni ettepanekut.

Juhataja R. Penno: (Hääletatakse.) Rkl. Kase ettepaneku poolt on 38 häält, vastu 28 häält, seega vastu võetud.

(Hääletatakse.) Rkl. Teetsov'i ettepaneku poolt on 21 häält, vastu 42 häält, seega tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Jõeääre ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Kärner'i ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Rkl. Tamme ettepaneku poolt on 23 häält, vastu 45 häält, seega tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 20 ühes vastuvõetud parandusega vastu võetud.

Aruandja A. Schulbach (loeb):

§ 20¹. Käesoleva seaduse § 20. teises lõikes tähendatud maa- ja majapidamistele antakse maid juurde korraldusepiirkonna kruntimisel ja võetakse korraldusepiirkonda kuuluvatest riigi-, kogukonna- ja asutustemaadest; teistest maaomandustest eraldatakse juurdelõigete andmiseks maid proportsionaalselt nende 1. mail 1928. aastal olnud suurusele, kusjuures maaomanduste maid, mis kasutati enne 8. märtsit 1926. a. iseseisvate majapidamistena mitte üle 20 ha kõlbliku maaga, arvesse ei võeta, ja ükski eraomandus või iseseisv majapidamine ei või kaotada üle 30% kõlblikku maad.

Väikemaa- ja majapidamistele, mille kasutajatel pärijaid ei ole esimeses ega teises sugulus- või hõimlasestmes, maad juurde ei anta.

J. Teetsov (põl): Teen ettepaneku, § 20¹ esimene lõige vastu võtta järgmiselt: „Käesoleva seaduse § 20. teises lõikes tähendatud maa- ja majapidamistele antakse maid juurde korraldusepiirkonna kruntimisel ja võetakse korraldusepiirkonda kuuluvatest riigi-, kogukonna- ja asutustemaadest; teistest maaomandustest eraldatakse juurdelõigete andmiseks maid proportsionaalselt nende 1. mail 1928. aastal olnud suurusele, kusjuures maaomanduste maid, mis kasutati enne 8. märtsit 1926. a. iseseisvate majapidamistena mitte üle 20 ha kõlbliku maaga, arvesse ei võeta, ja ükski eraomandus või iseseisv majapidamine ei või kaotada üle 30% kõlblikku maad.

datud maa- ja majapidamistele antakse maid juurde korraldusepiirkonna kruntimisel ja võetakse korraldusepiirkonda kuuluvatest riigi-, kogukonna- ja asutustemaadest; teistest maaomandustest eraldatakse juurdelõigete andmiseks maid proportsionaalselt maaomanduste suurusele, kusjuures maaomanduste maid, mis kasutatakse iseseisvate majapidamistena mitte üle 25 ha kõlbliku maaga arvesse ei võeta, ja ükski maaomandus või iseseisv majapidamine ei või kaotada üle 10% kõlblikku maad.“ Minu ettepanekus on väike lahkumine sellest, mis Vabariigi Valitsuse poolt esitatud ja peajasjalikult ainult arvudes. Komisjoni ettepanekus on ette nähtud, et 20 ha suurusi ja alla selle maid arvesse ei võeta. Minu parandus-ettepanekus on ette nähtud selle normi tõstmine kuni 25 ha peale, sest Saaremaa kehva maapinda arvesse võttes on tihti palju kohti, mis on 20—25 ha suurused, ja kui neist veel maid ära eraldada, mis isegi juba ühehobuse kohad, siis seal enam mingisugust majapidamist edasi pidada ei saa. Teiseks on minul 30% asemel võetud 10% ja just sel põhjusel, et andmed näitavad, et võimata on eraldada maid talukohtade küljest kuni 30%, mis tähendaks senise majapidamise täielikku hävitamist. Et sellest selget pilti saada, tahaksin näiteks ette tuua terve rea külasid ja näidata nende talude kogu maa-ala suurust ja ühtlasi ka seda, et kui neilt kuni 30% maad ära võetakse, missuguseks nende seisukord siis kujuneb. Näiteks Kavandi külas Maasi vallas on keskmiselt talu üldsuurus 52,59 ha, sellest 23,66 ha rohumaad. Siit tuleks käesoleva seaduse järgi rohumaad ligi 16 ha ära võtta ja see 7½ ha, mis järgi jääb, kaugeltki enam ei toida talu loomi sellel karjamaal. Kui meie seal talu maa üldsuurusest ära võtame 30%, siis teeme seal koha 35 tiinu suuruseks, ja selle tagajärjel tuleb talupidajal oma majapidamise likvideerimisele asuda ja loomi maha müüa, sest muidu ei saa ta enam läbi.

Lümmadu vallas Gotlandi külas on 21 talu kohta 39 popsi, talu keskmine üldsuurus on 35,94 tiinu, sellest rohumaad 15,91 tiinu. Kui meie eraldame seal talu rohumaast normi järgi maad popsile, siis taludele ei jäägi rohumaad enam järele.

Viidu külas on 2 talu kohta 12 popsi, üldsuurus on talul 48,25 tiinu, rohumaad 14,68 tiinu. Kui siit hakata normi järgi popse rahuldama, siis ei jätkugi niipalju maad, kui nad peavad saama.

Mustjala vallas Paatsa külas on 9 talu kohta 23 vabadikku. Seal on talukohad küll üldiselt suuremad, nimelt 68,97 tiinu, sellest rohumaad 39 tiinu, aga selle rohumaad peal

saab talunik pidada kõigest 2 hobust, 5 veist ja 10 lammast, ja kui siit eraldada maid popsidele, saavad need talukohad hävitatud.

Panga külas on 12 talu kohta 29 vabadikku. Siis on Liiva-Pahapilli külas 6 talu kohta 24 vabadikku.

Abruka vallas Länga, Suurna, Möldri, Kuldi ja Metsalõuka külates kokku on 42 talu kohta 75 popsi. Üldine talu suurus seal keskmiselt 42,76 tiinu, rohumaad 17 tiinu, seal on maade eraldamine taludelt samuti hädaohtlik.

Need andmed on põllutööministeeriumi poolt kogutud andmetest välja kirjutatud. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Miks just „rohumaad“?) Rohumaad all mõistetakse karjamaad, mitte aga heinamaad. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Hea küll, kui teie heinamaast tahate popsidele maad eraldada, siis läheb hävitus veel suuremaks.

Kogula vallas Tõnija külas on 24 talu kohta 38 vabadikku. Talu keskmine suurus 39,73 tiinu, sellest 15,8 tiinu tühist rohumaad. Siin läheks samuti hulk maad popsidele, mis talu väga nõrgaks teeb.

Kihelkonna vallas Kurevere-Tammese külas on 26 talu peale 45 popsikohta. Seal on jällegi maasaajate arv niivõrt suur, et kui neid rahuldada rohumaad arvel, siis taludel seal midagi järele ei jää. Edasi Kõruse küla — 25 talu ja 51 maasaajat popsi. Kõige halvem on lugu Torgu vallas, kus väikesed talud, halvavad ja väheseväärtusega maad. Seal on näiteks Mõisakülas 6 talu ja 28 popsi, maa üldsuurus talul keskmiselt 36 tiinu, ja kui nüüd $\frac{1}{3}$ maad ära võtta, siis jääb 24 tiinu talukohale järele ning sellega ei suuda ta oma majapidamist enam edasi viia. Vintri külas — 12 talu, 20 popsikohta, talu keskmine üldsuurus 32,40 tiinu. Kui nüüd neilt talukohtadelt $\frac{1}{3}$ maad veel ära võtta, siis need talukohad saavad täiesti hävitatud. Kui mõne koalitsiooni kuuluv rühma arvamine on, et tarvis talukohti lõhkuda, ja on üldse lõhkumise politika peale välja mindud, siis näitab see, et ei peeta kinni valitsuse moodustamisel antud lubadusest, et talumaade sundvõõrandamist ette ei võeta. Et selle lõhkumise ja hävituse tööga on Saaremaa kehva talupidaja juurde asunud, siis on tal ka täielik õigus selle valitsuse vastu umbusaldust avaldada ja endale jätta tegevusevabadus sarnase mitte sõnapidava valitsuse suhtes.

A. Jõeäär (stp): Härra Teetsov on ilmaaegu kuri koalitsiooni peale; koalitsioon on popsiseadust Saaremaa popside suhtes esitatud parandustega väga palju rikkunud. Seaduse endise teksti järgi oli Saaremaal kind-

lustatud, et popsid saavad juurde igal tingimusel vähemalt 2 ha kõlblikku heinamaad, ja kui talud on üle 50 ha, siis — vähemalt 3 ha kõlblikku heinamaad. Nüüd langeb see heinamaa saamiseõigus ära ja jääb ainult rohumaa. Tähendab, karjamaa peab üksi neid loomi ülal pidama. (K. Tonkman, põl: Kärner ütles, et seal pidid kivid olema!) Põllumehed peaksid teadma, et ilma heinamaata loomadepidamine võimata on.

Käesoleva seaduse otstarve on luua elujõulisi väikekohti, olenemata sellest, kas need lähevad pärimise teel edasi esimeses või kolmandas astmes sugulastele. (Vahelhüüe paremalt poolt: Aga kui pärijaid ei ole?) Niisuguseid kohti ei ole ette tulnud, kus pärijat ei oleks, siamaani on ikka pärijad olnud. Ka on edaspidi maasoovijaid kindlasti rohkem kui maaüksusi. Ja nende mahutamiseks peab võimalusi loodama.

Praegu on olemas mõnevakamaalised väikekohad, ja kui neile juurdelõikeid ei anta, siis ei saaks neid tulevikus otstarbekohaselt kasutada.

Sellepärast ei ole teise lõike sissejätmine otstarbekohane, ja teen ettepaneku, § 20.¹ teine lõige välja jätta.

Aruandja A. Schulbach (lõpusõna): Maakomisjoni nimel ei saa ettepanekuga ühineda. Maakomisjoni nimel jään ettepaneku juurde, mis komisjoni poolt tehtud.

Juhataja R. Penno: (Hääletatakse.) Rkl. Teetsov'i ettepaneku poolt on 16 häält, vastu 41 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Rkl. Jõeääre ettepaneku poolt on 24 häält, vastu 36 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 20.¹ vastu võetud.

• **Aruandja A. Schulbach** (loeb):

„§ 20.². Kui maade eraldamine ei sünni poolte kokkuleppel või maaomaniku nõudmisel ja kui üks pooltest kolme kuu jooksul käesoleva seaduse jõusseastumisest arvates sellekohase sooviavaldusega maakorralduse komisjonile esineb, tühistab viimane otsused, mis tehtud enne käesoleva seaduse jõusseastumist kogukonna- või asutustemaade eraldamise kohta, mis on ette nähtud käesoleva seaduse § 1. märkus 1. ja § 3. p. 2., kui ka nende kogukonna- ja asutustemaade kasutajate suhtes, kellele mitu iseseisvat majapidamist otsustatud eraldada või kelle käes olevad maatükid ei

moodusta selle seaduse § 2. lit. b ettenähtud majapidamist. Maakorralduse komisjon otsustab küsimused käesolevas seaduses ettenähtud alustel.

Samas korras tühistatakse vastavad otsused ka eramaade kohta, mis on ette nähtud käesoleva seaduse § 3. p. 1. lit. d.

Kohalikkude korraldusekomisjonide ja maakorralduse komisjonide otsused, mis tehtud enne käesoleva seaduse jõusseastumist, tühistuvad osades, mis käsivad maa juurdeandmist Saaremaal (maakond) käesoleva seaduse § 1. lit. lit. b ja c ning märkus 2. tähendatud maa- ja majapidamistele. Asjad otsustatakse uuesti maakorraldusekomisjonis.“

Käesolevast paragrahvist tuleks kustutada teine lõige, sest Riigikogu otsustas käesoleva seaduse § 3. lit. d kustutada, ja seega on teine lõige siin ülearuseks muutunud.

M. Kurtschinsky (vn): Господа народные представители. Я хочу обратить ваше внимание на § 20² настоящего закона. Параграф этот привлекает мое внимание, как юриста, тем, что вводит совершенно недопустимый с точки зрения права принцип обратного действия закона.

Этим законом по смыслу настоящего параграфа отменяются уже состоявшиеся решения судебных мест и административных учреждений. Под видом изменения закона происходит своего рода новая экспроприация владельцев, считавших свое право достаточно прочным и вложивших в свое имущество иногда довольно большие капиталы.

Решения главной земельной комиссии, состоявшиеся раньше, отменяются теперь решениями обыкновенных земельных комиссий, т. е. низшая инстанция отменяет решение высшей. Наконец, закон вмешивается и в деятельность высшего судебного учреждения в стране—государственного суда, ибо, например, если там ведется сейчас какое либо дело, касающееся сферы настоящего закона, то оно, очевидно, должно быть прекращено и вся предшествующая деятельность суда аннулирована.

В таком виде этот параграф колеблет силу закона и значение прочного правового порядка в стране, ибо если новый закон может иметь обратную силу, то ставится на очень шаткое основание всякое установление тех или иных гражданско-правовых отношений.

Я считал необходимым сделать это большое замечание и обратить внимание

членов государственного собрания на эту опасную в принципиальном отношении сторону данного законопроекта.

O. Pukk (põl): Pärís selge on, mis rkl. Kurtschinsky siin praegu rääkis, aga siin on siiski üks väike vahe ja nimelt selles mõttes vahe, et need otsused, mis valla korraldusekomisjonis tehtud on, ei ole veel läinud seaduslikku jõusse. See osa sellest otsusest, mille popsiseaduses ettenähtud valla korraldusekomisjon teeb, saab alles lõpliku kuju, kui see on otsustatud maakorralduse komisjonis. Sellega ei ole siin protsess veel lõpetatud, vaid see lõpeb alles siis, kui otsus on tehtud ka maakorralduse komisjonis ja seal inimesele, kellel popsiseaduse alusel õigus on nõuda maad, see maa kätte antakse looduses.

Kui meie praegusel korral muudame popsiseadust selles mõttes, et korraldusekomisjoni otsused tühistatakse, siis ei ole meil harilikult lõpliku kohtuotsuse tühistamisega tegemist, vaid küsimusega, mis alles otsustamata. (K. Päts, põl: Aga kui need lõpetatud on?) Need ei ole lõpetatud, sest alles siis on popsiseaduse alusel tekkinud protsess lõpetatud, kui isik on saanud selle maa, mis tal seaduse põhjal võimalik saada. Popsiseadus ja maakorralduse seadus on selles mõttes üksteisega seotud.

Aruandja **A. Schulbach** (lõpusõna): § 20² on tegelikult terve selle seaduseelnõu selgroog. Kui see paragrahv tagasi lükatakse, siis ei ole seadusel mingit mõtet.

Lugu on see, et praegumaks va seaduse järgi on kõik küsimused komisjonides juba otsustatud. Nüüd on aga leitud, et maksev seadus ülekohtune on. Näitena võiks tuua selle, et vallavalitsustelt võetakse maad ära, mida neil vaja koolivõrgu jaoks. Meie võtame sellepärast vastu uue seaduse, aga kui varem tehtud otsused jäävad jõusse, siis ei ole sellest uuest seadusest mingit kasu.

Selles mõttes oli palju parem rkl-te Kase ja Liigand'i poolt esitatud eelnõu, mis õigel ajal tahtis vigu parandada. Vabariigi Valitsus jäi oma seaduseelnõuga aga hiljaks, ja kui nüüd räägitakse parandustest, siis tulevad ometi tehtud otsused tühistada.

Juhataja **R. Penno**: Aruandja ettepanek hääletamisele ei tule, vaid tuleb lugeda Riigikogu poolt juba vastuvõetuks redaktsiooniliseks paranduseks § 3. juures vastuvõetud paranduse põhjal. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 20² vastu võetud ühes aruandja parandusega.

§§ 20³, 20⁴ ja 21 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 20³. Kohaliku korraldusekomisjoni esimees, liikmed ja asjaajaja saavad tasu igaüks pool krooni iga maa- ja majapidamise pealt, mis selle seaduse alusel korraldatud. Tasu maksab põllutööministeerium selleks eelarve korras lubatud summadest. Tasu ei saa korraldusekomisjoni esimees, kui temale selles seaduses ettenähtud ülesannete täitmisel päevaraha on maksetud.

§ 20⁴. Linnaseaduse § 71. nõudmised ei ole maksvad, kui linnavolikogud otsustavad selle seaduse põhjal rendimaade võõrandamist ja võõrandatavate maade kokkuleppehinna kõrgust.

§ 21. Korraldatud koht läheb kasutaja soovil temale omanduseks väljaostuteel, kui selle koha edaspidise kasutamise viisi kohta poolte vahel teisiti ei ole kokku lepitud (§ 18).

Ei ole eraldatava koha pidajal pärijaid esimeses ega teises sugulus- või hõimlusastmes, võib korraldusekomisjon maaomaniku nõudel kohta väljaostu asemel ka rendi alusel kasutamisele määrata kuni pidaja surmani või kohalt lahkumiseni.

Koha rendiks arvatakse 4% koha käesoleva seaduse § 22. alusel määratud hinnast, kuna teised renditingimused määrab maakorralduse komisjon vastavalt riigimaade kohta maksvatele renditingimustele.

Aruandja A. Schulbach (loeb):

§ 22. Kui maaomanik ja eraldatava maa-koha kasutaja omavahel kokku ei lepi maa-koha maa, hoonete ja teiste päraldiste hinna kohta, määrab selle maakorralduse komisjon riigimaade põlise tarvitamise seaduses (R.T. nr. 109/110 — 1925 ja nr. 54 — 1927) vastava väärtusega maa kohta ettenähtud alustel, maha arvates sealjuures selle väärtuse, mis koha kasutaja või ta eelkäija viimase 20 aasta jooksul maa ülesharimise, maaparanduse või mõnel muul teel ta käes kasutada olnud maa esialgsele väärtusele juurde lisanud ja mis praegugi koha väärtust endisega võrreldes tõstab, kui maakasutaja sarnaste tööde eest ei ole saanud tasu rahas, materjalides, rendivaba oleku näol, rendikergenduse või mõnel muul teel. Hoonete ja teiste päraldiste väärtus määratakse alustel ja korras, mis maksvad riigimaadel asuvate päraldiste väärtuste määramiseks.

K. Tamm (põl): Teen ettepaneku, § 22 muuta järgmiselt: algus redigeerida: „Kui kogukond-maaomanik või asutus-maaomanik ja eraldatava maakoha kasutaja omavahel“... siis oleks lõpuni see redaktsioon,

mis käesolevas paragrahvis, ning täiendada § 22 uue lõikega: „Kui eraomanduses oleva maakoha omanik ja kasutaja ei lepi maakoha hoonete ja päraldiste hinna kohta omavahel kokku, määrab maakorralduse komisjon maaomanikule õiglase ja korralliku hinna S. K. X köite I jao § 584. alusel.“

Kui teie minu parandus-ettepanekud vastu võtaksite, siis talitaksite samuti kui teisedki kultuurriigid talumaade suhtes.

Aruandja A. Schulbach (lõpusõna): Rkl. Tamme parandus-ettepaneku vastuvõtmisega ütleks Riigikogu, et see tasu, mis maa eest on määratud käesolevas seaduses põlise tarvitamise seaduse normide alusel, on ebaõiglane. Aga siis tekib küsimus, kui eramaade suhtes määratakse mingisugune teine „korralik“ hind, mispärast seda siis mitte ei tehta kogukonnamaade suhtes. Sellepärast ei saa kuidagi vastu võtta härra Tamme parandus-ettepanekut.

Juhataja R. Penno: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Tamme ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 22 vastu võetud.

Aruandja A. Schulbach (loeb):

§ 23. Eraldatud ja maapidajatele omanduseks antud maa, hoonete ja päraldiste hinna tasub maaomanikkudele riik asunduskapitali arvel ühes seadusliku intressiga kolme aasta jooksul maa omandaja nimele kinnistamise päevast arvates.

Riigi poolt omanikule väljamakstud hind ei või kõrgem olla hinnast, mis maakorralduse komisjon käesoleva seaduse § 22. korras vastava maa, hoonete või päraldiste eest määrata võib.

Põllutööminister O. Köster: Selle paragrahvi juures teen järgmise ettepaneku: § 23. alguses sisse võtta sõnad „poolte kokkuleppeta“ ja välja jätta viimne lõige alates sõnadest „Riigi poolt omanikule väljamakstud hind“ j.n.e.

Paragrahvi praeguse teksti järgi on riik kohustatud maaomanikule igal juhul, ka siis, kui maaomanik ja maakasutaja kokku leppinud, tasu maksma. Üle poole korraldustaludes on maaomanik ja maakasutaja hinnas kokku leppinud ja paljudel kordadel välja-maksu tähtpäevaks määranud 1. mai 1927. Sellega on maaostuhind juba välja makstud. Kui aga paragrahvi komisjoni poolt esitatud kujul vastu võtame, siis on riik kohustatud

maaomanikule seda osa uuesti välja maksuma. Pean tähendama, riik tasub praegu summa kolme aasta jooksul pärast seda, kui pops maakoha omanikuks kinnitatakse. Kuna aga kokkulepetes on eritähdaeg ette nähtud, siis võivad kokkulepete küsimuses segadused tulla, mis kummagile poolele hea ei ole. Sellega tuleb endisi kokkuleppeid tühistada ja uuesti läbi vaadata ligi 8000 toimingut.

Pean tähendama veel, et popsikohtade, mille kohta kokku lepitud, hind on keskmiselt 35 krooni.

Kui paragrahvi komisjoni poolt esitatud kujul vastu võetakse, toob see ametiasutustele rohkem kulu ja toimetusi kui asjasthuvitatutele kasu.

Aruandja A. Schulbach (lõpüsõna): Härra põllutööministri paranduse vastuvõtmisega looks Riigikogu sarnase olukorra, et riik oma toetava käega vahele astub ainult sarnasel juhul, kui pooled kokku ei lepi. Kui aga pooled on kokku leppinud, siis riik koha väljaostmisel abiks ei tule. Maa-komisjon leidis, et see seisukoht on ebaõige, kui riik nagu karistama hakkab neid inimesi, kes on püüdnud kokku leppida. Võib olla kardetakse, et pooled liiga kõrge hinna peale on kokku leppinud, kuid seda hoiab ära § 23. teine lõige. Teine kartus, et võidaks riiki koormata liiga väikeste summade väljamaksmisega. Kuid selle hoiab ära § 25, mis ette näeb, et väikeste summade puhul riik vahele ei sega. Kolmandaks arvas härra minister, et paljud pooled on kokku leppinud, ja nüüd peaks riik hakkama neid tagantjärele üles otsima, et neile summasid välja maksta. Mina arvan, et igasuguse toetuse saamiseks riigilt peab inimene ise pöörama riigi poole vastava soovivaaldusega. Kui pooled on kokku leppinud, ja riikliku toetuse saamiseks palvega ei esine, siis ei ole riigil põhjust vahele segada. Kui aga väljamakstav summa suur on, ja pooled esinevad palvega, et riik võtaks selle kandmisest osa, mispärast ei peaks siis riik neid toetama? Selles mõttes palun komisjoni poolt esitatud redaktsioon vastu võtta.

Juhataja R. Penno: (Hääletatakse.) Põllutööministri ettepaneku poolt on 35 häält, vastu — 22 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 23 ühes vastuvõetud parandusega vastu võetud.

Aruandja A. Schulbach (loeb):

§ 24. Riigi poolt endistele maaomanikkudele väljamaksetava maa- ja päraldiste hinna

(§ 23) tasuvad maaomandajad riigile, kusjuures väikemaa- ja majapidajad (§ 1. lit. lit. b ja c ning märkus 2) maksavad riigile $\frac{2}{3}$ ostuhinnast.

K. Tamm (põl): Teen ettepaneku, redigeerida § 24 järgmiselt: „§ 24. Riigi poolt endistele maaomanikkudele väljamakstava maa- ja päralduste hinna (§ 23) tasuvad maaomandajad riigile.“

Minu ettepanekust on paragrahvi viimne osa välja jäetud, mis ütleb, et popsid riigile tasuvad kõigest $\frac{2}{3}$ asuniku hinnast, kuna $\frac{1}{3}$ neile täiesti kingitakse. Sel kergenduse tegemisel oleks mõtte, kui ütleme, et maa-kasutajad maksavad riigile kas turuhinna või õiglase ja korraliku hinna, mis ette nähtud Vene seaduste kogu X köites. Neile on soodustusi tehtud hinna suhtes. Sagedasti on linna rentnikud mõtteid avaldanud, et neid huvitavat maa kindlustamine ja et nad kõige alamat hinda omale ei nõuagi, ja selle peale ei pretendeeri ka eramaadekasutajad, kellel vanad kohad käes, kus ei ole vanade söödimaadega tegemist nagu asunikudel, missugused maad olid ilma sõja ajal korratuse olekusse jäetud ja mille ülesharimine nüüd raske. Neil eramaade kasutajail on korralikud kohad käes, sellepärast arvan, et leitakse nende soodustamine küllaldaseks, kui nad asuniku hinnaga maa kätte saaksid.

Aruandja A. Schulbach (lõpüsõna): Ei ühine.

Juhataja R. Penno. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Tamme ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 24 vastu võetud.

Vaheaeg kl. 19.20 min. — kl. 19.45 min.

§§ 25, 29 ja 33 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 25. Maakoha ostmisel võlgijäänud summa tehakse ümmarguseks jagatavaks 10 kroonile ja kantakse esimese pandiõigusena riigi kasuks kinnituseraamatusse maakorralduse komisjoni sellekohase otsuse põhjal, kuna ülejäägi tasub maaomandaja endisele maaomanikule rahas. Võlg tasutakse aastamaksudena hiljemalt 36 a. jooksul, kusjuures võlgnikul on õigus võlga tasuda tervelt või osaliselt enne kindlaksmääratud tähtaega. Aasta maksumäär ei või olla alla 10 krooni. Võla pealt arvatakse 4% intresse, 0,25% administratsiooni kulusid ja kustutuseprotsent vastavalt kustutuseajale.

§ 29. Lahutatavate maade kohta kinnistatakse omanduse- või põlise tarvitamise õigus ning riigile kuuluv pandi- või ostueesõigus maakorralduse seaduses ettenähtud korras.

§ 33. Ei lepi kokku maaomanik ja maa kasutaja tasu suuruse kohta määrab tasu maakorralduse komisjon.

Maaomanik on kohustatud komisjoni poolt määratud summa maakasutajale välja maksuma kolme aasta jooksul, pärast maakasutaja kohalt lahkumist. $\frac{1}{3}$ tuleb esimese aasta jooksul välja maksta. Võlgujäänud väljamaksusumma pealt maksab maaomanik maakasutajale 6% aastas intressi.

Aruandja **A. Schulbach** (loeb):

II.

Isikud, kes käesoleva seaduse põhjal õigustatud on maakorraldust nõudma, kuid kes selle seaduse § 17. ettenähtud tähtaja mööda lasknud minna või kelle asi vormilistel põhjustel läbi vaatamata jäetud, võivad kuue kuu jooksul käesoleva seaduse jõusseastumise päevast arvates maakorralduse komisjonile esineda palvega, et nende asi saaks arutusele võetud. Maakorralduse komisjon vaatab palved läbi ja otsustab nad selle seaduse § 15. ettenähtud korras.

K. Tamm (põl): Seaduse II osa puudus täiesti Vabariigi Valitsuse eelnõus, see on sisse võetud seadusse komisjoni pahempoolse koalitsiooni poolt. Mina loodan, et Riigikogu koalitsioon valitsust toetab. (M. Laarmann, põl: Egata siinteine ei ole.) Loodan, et siin püsib see koalitsioon, mille Riigivanem Tõnisson omal ajal lõi. Arvan, et Riigikogu ei või olla selle poolt, et juriidilised vahekorrad peaksid segi paisatud olema, vaid enam-vähem kindlad oleksid. Kui teine osa vastu võetakse, siis ei ole keegi, nagu professor Kurtschinsky õieti tähendas, oma õigustes kaitstud ja kindel, ja alus on nii õelda liivale rajatud. Mina toetan valitsust ja soovitan seaduse II osa tagasi lükata.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on II osa vastu võetud.

Hääletamisele tuleb seaduseelnõu sissejuhatav osa. Viimase kohta esitasid ettepanekud: 1) rkl. Teetsov—sissejuhatavasse ossa võtta § 1. märkus 2. ja § 20. kolmanda lõike kustutamine, 2) rkl. Tamm — võtta sissejuhatavasse ossa pealkirja muutmine. Kuna vastavad ettepanekud seaduseelnõu teksti kohta ei ole vastuvõtmist leidnud, langevad ära

praegu hääletamiselt ettepanekud sissejuhatava osa kohta. Hääletamisele jääb ainult komisjoni ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on sissejuhatav osa vastu võetud.

8. Riigikogu järgmise koosoleku aja ja päevakorra määramine.

Abisekretär **O. Liigand** (korra kohta): Juhatause nimel teen ettepaneku, järgmine Riigikogu koosolek pidada homme hommikul kell 9.

(Päevakord prot. nr. 166/19).

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

9. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse täiendamise seadus — I lugemisel.

Maakomisjoni aruandja **J. Fuks**: Lugupeetud rahvasaadikud! Vene ajutine valitsus andis määruse 12. juulil 1917. a. ja kohtuministrile anti õigus määrus telegraafi

teel kohe maksma panna, et ära hoida revolutsiooni tagajärjel maadega spekulierimist, fiktiivlepingute tegemist, nende koormamist obligatsioonidega, välismaalastele müümist ja muid sarnaseid maalepinguid, mis Asutavat Kogu võivad takistada oleva maafondi käsitamisel. Selle määruse järgi võisid kreposteerimise lubasid välja anda sellekohased maakomiteed põllutöömistri kinnituseel. Vene valitsusele järgnev saksa okupatsioonivõim oli meil ajutine, vastuvõtmatu. Seda ajutist võimu ja tema lubasid kasutasid mõisnikud, tükeldasid ja vahetasid mõisa vakutalusid ja saunakohti valla talupoegade maa vastu. Kurikuulsaks on saanud sellega Uulu parun, kes tegi, mis heaks arvas. Kruntis ja tükeldas kohad, terve valla paiskas segi. Mõisa vakutalud, millel valla vastastikku ehitatud hooned, müüdi enamasti Pärnu linna ärimeestele, sest talupojal puudus raha. Müümise ega vahetamise juures ei peetud sugugi silmas Liivimaa talurahva seadust, ei küsitud nõusolekut vallalt, ei esitatud endistele kohapidajatele mingit müügi eellepingut ega tingimusi, kohad lõhuti sarnaseks, et nendega endised pidajad rahul olla ei saanud. Kõvasti peeti silmas kohaostja meelsust. Lihtsalt kõik nii, nagu parun heaks arvas.

1919. a. kinkis parun mõisamaad kõrgematele sõjaväelastele, räägitakse, see sündinud teatavas lõbusas meeolus, ühele — 220 tiinu, teisele 180 tiinu ja kolmandale — 105 $\frac{1}{2}$ tiinu.

1921. a. arvas Peeter Stael, siis juba asunik, et sellest on vähe, mis tehtud 1918. ja

1919. aastate jooksul, ja sõlmis veel osa lepinguid kohtade müügi üle. See lepingute sõlmimine ulatus isegi kriminaalvõimudeni ja pärast kohtuvõimudeni, kes seda asja uurisid, ja nagu pärast olen kuulnud, on selleaegsed kohaostjad kohtu-uuriija juures seletanud, et nad on lepingud tõesti 1921. a. sõlminud. Sealjuures tunnistavad ostjad, et parun ka õpetanud neid, kuidas nad endid välja räägiksid. Selle peale vaatamata, et asi täiesti selge oli, kadusid juurdluse andmed kohtu-uuriija kalevi alla. Edasi. Metsnik Kuresaar taipas alles mõni aasta tagasi ja esitas lepingu, et see metsa maa-ala, mille ta 1920. aastal metsaga külinud, temale 1918. aastal on müüdnud. Sellele maatükile arvas heinamaana heaks asuniku heinamaast 15 vakamaad välja mõõta. Loomulikult sünnitas sarnane asjaolu maareformi teostamisel suuri raskusi. II Riigikogu muutis Maaseadust 1925. aastal. Selle seaduse arutamisel üldkomisjonis on olnud pikemad vaidlused. Üldkomisjoni liige, praegune kohtuminister Kalbus, on seletanud, et „küsümise peame otsustama majapidamiste seisukohast välja minnes. Kui anname kohad omandajatele, siis peame praegused kohapidajad kohtadelt välja viskama ja seega ka nende majapidamiste täielikult lõhkuma. Seda aga lubada ei tohi. Peame küsümise otsustama nii, et praegu olemasolevaid majapidamisi ei lõhu. Iseenesest mõista sellega meie ei saa absoluutset õigust kätte, aga teisiti asja korraldada ei saa. Peame suuremast halbusest väiksema valima. Selle saame kätte, kui valdamise momendi sisse võtame. Lepingute tunnustamise juures tuleb kaks momenti silmas pidada: nimelt, et leping on õige, ja et omandaja seda kohta tegelikult ise valdab.“ (R. Vreeman, põl: Kas on see asi praegu Riigikohtus või Riigikogus?) Ma ei tea, kus Teie arvate ennast praegu olema. Siis edasi. (O. Pukk, põl: See asi ei ole selge, kus Teie arvate olema, kas Riigikohtus või Riigikogus.) Üldkomisjonilt on lisatud seletuskiri. Selle üldkomisjoni seletuskirja pidi kokku seadma üldkomisjoni aruandja lugupeetud rkl. härra Teemant, see kannab üldkomisjoni esimehe härra Rei allkirja ja seal seletuskirjas on öeldud järgmist:

„Üldkomisjon, läbi arutates § 4. ja § 4. kohta Riigikogus tehtud parandusi, asus põhimõttelikule seisukohale, et need 12. juuli 1917. a. ja 25. oktoobri 1919. a. vahel omandatud maa-alad antakse tagasi neile maakohtade omandajatele, kes enne 25. oktoobrit 1919. a. nende maakohtade valdamisele tegelikult olid asunud, välja minnes sellest seisukohast, et soovitatav ei ole tegelikkude maapidajate käest

nende maid ära võtta ja sellega majapidamiseüksusi rikkuda. Sellele komisjoni seisukohale vastas Riigikogus tehtud põllutööministri ettepanek, mida ka üldkomisjon Riigikogule vastuvõtmiseks esitab.“ Nii olid asjaolud 1925. a. seaduse vastuvõtmisel. Siis oldi kindlas arvamises, et uue seaduse vastuvõtmisega endine maaseaduse § 4. maksvuse kaotab, kuna selle pidi asetama uue seaduse paragrahv 5. Selle paragrahviga pidid kaitsitud olema okupatsioonialal võõrandatud maatükkide või nende osade põlised pidajad. Sellest põhimõttest välja minnes tehti okupatsioonialal sõlmitud lepingute tunnustamine rippuvaks mitte seaduslikust kreposteerimise loast, nagu see on maaseaduse § 4. järgi, vaid sellest, kas lepingu põhjal omandaja on ka tegelikult selle maa valdaja ja kasutaja. Tähendab, võõrandamise lepingu võis ikka ainult siis tunnustada, kui on kindlaks tehtud valdamise ja pidamise moment. Õnnetuseks on juristid hakanud uue seaduse § 5. tõlgitsema teisiti, kui seda Riigikogu oli mõelnud, nimelt et ka nende kohapidajate võõrandamise lepingud, kes oma kohad ise seadusliku loata ostnud, tulevad tunnustada. (Vahelhüüe paremalt poolt: Õelge, kes tõlgitseja oli?) Reinikule Uulus anti okupatsioonialal ostetud Soobiku I koht, mida ta valdanud ei olnud, 28. mail 1926. a. kätte. (Vahelhüüe paremalt poolt: Kes tõlgitseja oli?) Martinson. (J. Teemant, põl: Missugune Martinson?) Kohapidaja oli kõige aja... (Vahelhüüe paremalt poolt: Kes olit ol ajal põllutööminister? — Vahelhüüe: Kohtuminister oli!) Kohtuministri olid juristid, kes aitasid seadust tõlgitseda. (O. Pukk, põl: Härra Fuks, viisakus nõuab, et ikka natuke vastatakse ka. — K. Päts, põl: Ta ei kuule selle kõrvaga hästi!) Kohapidaja oli kõige aja J. Stern, ta ei lahkunud kohalt, on ka praegu kohal, peab seda edasi, ja nad riidlevad Reinikuga iga maalapi üle. Stern andis kaebuse Riigikohtusse. Vallavalitsus ei andnud Reinikule Soobiku I koha valdamise üle tunnistust välja. Sõbrad aitasid. Samuti asjast huvitatud isikuid kuulas politsei raiooniülem üle, seadis akti kokku: Reinikul valdamise moment ja koha kasutamine! Tegelikult kasutanud aga Reinik Kiviselja talu 7 vakamaad, mis uutes piirides „Soobiku“ I koha külge läheks. Riigikohtu administratiiv-osakond andis asja põllutööministrile tagasi selgitamiseks ja uueks otsustamiseks.

Riigikohtu administratiiv-osakonna otsus 29. märtsist 1927. on järgmine: „Asja aru-

tanud, poolte seletused ja prokuröri arvamise kuulanud, leiab Riigikohus: Liivi Talurahva Seaduse § 116 p. 9 põhjal kohustatakse 1) mõisnikku, kes soovib ära müüa tema mõisa päralt oleva rendikoha juhtumisel, kui ta selle rendikohapidajaga koha ostutingimuste kohta kokkuleppele ei jõua ja vastava kokkuleppe ühe teise ostjaga saavutab, eellepingu sõlmima aja jooksul 25. juulist kuni 1. septembrini selle uue ostjaga, ära tähendades eellepingus ostuhinna ja kõik ostutingimused. See eelleping esitatakse mõisniku poolt isiklikult või mõisavalitseja või voliniku läbi koha rentnikule mitte hiljemalt kui 1. detsembriks, kuid igal juhul kas allkirja võtmisega eellepingu esitamise kohta rentniku käest või vallakohtu juuresolekul.

2) Kohustatakse rentnikku, kes soovib tema käes rendil olevat kohta osta neil tingimustel, mis eellepingus tähendatud, sellest teatama vallakohtule mõisnikule edasi teatamiseks ja pärast seda peab ta koha ära ostma või jälle mõisnikule esitama kindlustuse selle kohta, et tema oma ostulubaduse täide viib. Kui aga rentnik ei täida neid nõudmisi 4-nädalisel tähtajal arvates ajast, millal temale mõisniku poolt vastav ettepanek tehti, siis kaotab ta oma eesõiguse tema käes rendil oleva koha ostmiseks, ja koht müüakse pärast seda isikule, kes mõisnikuga eellepingu sõlmis. Liivi talurahva sead. § 116. p. 12. põhjal kaotab rentnik osaliselt või täielikult oma eesõigused ainult siis, kui ta on rendikohalt kõrvaldatud kohtu otsuse põhjal kas halva põllumajapidamise või rendi tingimuste mittetäitmise pärast. Samuti kaotab rentnik oma eesõigused juhul, kui ta lahti ütleb rendikoha pidamisest oma tahtmisel, kuid mitte sel põhjusel, et mõisnik renti tõstis või endisi renditingimusi muutis.

Mihkel Reinik ostis Stael-Holstein'i käest 1918. a. Uulu-Surju mõisa päralt olevad kaks renditalu kohta „Vesiveske“ ja „Soobiku I“, „Vesiveske“ rentnikuks oli ostmise ajal Mihkel Reinik ise, kuna „Soobiku I“ renditalu rentnikuks oli selle müümise ajal Jüri Stern.

Maakorralduse peavalitsus, kaaludes eelnimetatud lepingute maksvust „Vesiveske“ ja „Soobiku I“ talude võõrandamise alt vabastamise puhul, tuli otsusele, et Reinik'u poolt esitatud Pärnu maakonna kreishauptmani loast nende kohtade müümiseks oli küllalt ja et nende kohtade kinnitamiseks Reinik'u nimele mingisuguseid takistusi ei võinud olla. See maakorralduse peavalitsuse arvamine on õige ainult „Vesiveske“ koha kohta, mille rentnikuks oli ostja Reinik ise, kuna „Soobiku I“ renditalu kohta, mille rentnikuks oli Stern, see arvamine ebaõigeks osutub. Selles asjas oli maakorralduse peavalitsus kohustatud kaa-

lumise alla võtma küsimuse, kas selle koha müümise juures olid täidetud Liivi Talurahva Seaduse § 116. p. 9. ja 12. nõudmised. Seda maakorralduse peavalitsus teinud ei ole, ja sellepärast ei või maakorralduse peavalitsuse juhataja otsus 26. apr. 1926. a. „Soobiku I“ renditalu kohta jõusse jääda ja tuleb tühistada ning asi uueks otsustamiseks maakorralduse peavalitsusele saata seisukoha võtmiseks, kas selle koha müümisel olid täidetud Liivi Talurahva Sead. §§ 116. p. 9. ja 12. nõudmised ja kas ei olnud takistusi ostulepingu kinnitamiseks Liivi Talurahva Sead. § 116. p. 9. ja 12. nõuete mittetäitmise tagajärjel.

Pealegi nähtub Reiniku poolt esitatud ostu-müügi lepingus — kontrakt alg. 1. 7, 8 ja 9 — olevatest andmetest, et leping on alla kirjutatud Stael-Holstein'i ja Reinik'u poolt 18. oktoobril 1918. a., kuna kreishauptmani luba on antud 15. oktoobril 1918. a., millest järeldada võib, (R. Vreeman, põl: H ä r r a F u k s, m i d a T e i e s e l l e g a s e l g e k s t e h a t a h a t e ?) ...et Liivi Talurahva Seaduse § 116. p. 9. ja 12. nõuded täidetud ei olnud loa andmise ajal kreishauptmani poolt, sest Reinik ei ole mingisuguseid tõendusi esitanud peavalitsusele, et Liivi Talurahva Seaduse nõuded oleksid täidetud olnud enne temaga lepingu sõlmimist mõne eellepingu sõlmimisega tema, Reinik'u, ja Stael-Holstein'i vahel.“

Siin küsis härra Vreeman, mis sellega kätte tahetakse saada. (O. Pukk, põl: M i s k o h t u o t s u s s e e o n ?) See on Riigikohtu administratiiv-osakonna otsus (O. Pukk, põl: K a s e e o n l ö p l i k ?) Ei ole. (O. Pukk, põl: H ä r r a F u k s, m i s p ä r a s t e i o l e ?) Võtke sõna, siis ma Teile pärast seletan. Riigikohtu administratiiv-osakond oma otsuses on seletanud, et ei olnud küllalt kreishauptmani loast lepingu sõlmimise juures, vaid pidid täidetud olema ka Liivimaa Talurahva Seaduse § 116. nõuded. Mina ei taha öelda, nagu neid mitte seadusepäraseid lepinguid tuleks 10. a. pärast tühistama hakata, need on tunnustatud ja neid muuta praeguse seaduseelnõu juures ei ole mõeldud.

Vahepeal tegutsesid kohtadeostjad hoolega. Seitse kohta kreposteeriti uute ostjate, mittevadajate nimele. Raske oleks endistel põlistel pidajatel oma kohtadest lahkuda olnud. Riigikogu lubas 6.300.000 mk. krediiti, ja riik ostis kohad tagasi, makstes 20—30 tuhandega ostetud koha eest 600—900.000 mk. Selle verehinnaga olid sunnitud endised pidajad kohtade ostu-müügi lepingud riigiga sõlmima, et mitte kohtadelt lahkuda. (O. Pukk, põl: P a l j u n e i d o l i, h ä r r a F u k s ?) 7 on kreposteeritud.

Vahetatud maadel asuvate saunakohtade pidajate seisukord muutus väljakannatamatuks. Mõisade jaotamisel loeti need kõik riigi maal asujaiks, jäeti neid kandideerimisel teisalt maa saamise õigusest ilma. Samuti ka pöpsiseaduse alt välja. Mingit kaitset. Sarnast olukorda ei saa pidada soovitavaks, vaid võiks nimetada kisendavaks ülekohtuks. (O. Pukk, põl: Kuidas ei olnud kaitset, kuid nad kohtuteel asja kaitseksid?) Kohtuteel endised pidajad uute omandajate ees oma õigusi kaitsta ei saanud. Neile teadmata tunnistas kohus lepingud seadusepäraseks. Endised kohapidajad lugesid endid riigirentnikkudeks. Kuid tuli teisiti välja. J. Stern protsessis maakorralduse valitsusega, võttis kolmanda asjast huvitatud isikuna ka M. Reinik osa. Sarnane olukord Uulu-Surjus takistab majanduslikku edenemist ja maareformi teostamist kohtadel.

Nende puuduste kõrvaldamiseks on minu poolt esitatud maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus, mis oli arutamisel maakomisjonis kui ka üldkomisjonis. Riigikogu peab seadusandlikul teel lõpu tegema igasugustele arusaamatustele ja ebatõlgitsemistele. Tulevad kindlustada kohad, eluasemed ja vahetatud maatükid nende senistele pidajatele. Esitatud seadusega ei taheta tühistada mitte kohtu lõppotsuseid ega ka neid võõrandamislepingute tunnustamise otsuseid, mis tehtud põllutöoministeeriumi poolt maaseaduse § 4. alusel pärast 15. juunit 1925., kui nende otsuste alusel maad kuni käesoleva seaduse maksimahakkamiseni on juba kinnistatud. Põllutöoministeeriumil tuleksid võõrandamislepingud uuesti revideerida, ainult need kohad ja vahetatud maa-alad, mida uued omanikud kogu aja ise on kasutanud, tuleksid neile jätta. Saunakohad asuvad talumaade äärtel ja need ei riku talude ühtlust. (O. Pukk, põl: Mis me peame siis tühistama, kas Riigikohtu otsused?) On selgesti öeldud, et Riigikohtu otsuseid ei tühistata, vaid otsuseid, mis on tehtud põllutöoministeeriumi poolt. (O. Pukk, põl: Ah härra Köstri otsused tühistame.) Härra Köster ei ole üksi teinud neid otsuseid, sest siin on niisuguseid otsuseid, mis on tehtud enne härra Köstrit. (K. Päts, põl: See oli üks halb minister.) Peale selle on maakomisjoni otsused, mis 1920. aastal kahe talu kohta tehtud Uulus. Neid ka seadus ei puuduta. (Vahelhüüe paremalt: Need on härra Köstri otsused.)

Edasi peaks tähendama, et suurtele taludele, nagu need on Uulus, ei tähendaks see midagi, kui sinna juurde vahetatud sauniku endist maad 1—7 tiinu saunikule jääks. Ainult

see, mida saunikud valdavad. See oleks hoonetealune ja ümber hoonete maa. Selle maa asemel on Uulus praegu võimalik anda maad taludele vastutasuks riigi maatagavaradest. Ja Uulus on palju maid riigil tagavaras.

Ma peaksin veel tähendama, et kinnistamine neile uutele ostjatele on praegu täiesti hoos. Endiste lepingute põhjal krepostijaoskond ei kinnista neile kohti. Nüüd on nad aga enestele, nagu räägitakse uute volinikkudega uued lepingud teinud, et kohti saaks kreposteerida. Peeter Stael on ise Kaanadas, aga volinikkudena tegutsevad teised isikud.

Viimne aeg oleks Riigikogul seadusandlikult seda asja lahendada, kuna sügisel see juba hiliseks osutub. Endistele maapidajatele peaks nende õiguslik seisukord jalule seatama, muidu hävinevad nende majapidamised, peksab neid tuul ja vihm sarnases olukorras varsti ulualt välja. Ei saa öelda, et see peaks kesk majapidamise aastat sündima. Selleks on tuleva aasta 1. maini põllutöoministeeriumil aega, et seda asja korda viia.

Maakomisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

M. Laarman (põl): Härra Fuks'i pikast kõnest saime meie aru, et selle seadusega tahtakse mõnesuguste põllutöoministeeriumile alluvate asutuste otsuseid tühistada. Mul ei ole küll lähemaid materjale kättesaadavaks tehtud, kuid mul on teateid, et põllutöoministeeriumile alluvate asutuste üle üldse väga palju nurinat kuulda on, kuna seal väga palju asju ette tuleb, mille üle kodanikud rahutud. (Vahelhüüe: Ka kogumehed!) — Ka kogumehed, peale selle teised. Ma tooksin ühe väga autoriteetliku isiku, nimelt meie praeguse Riigivanema sõnad, mis ta ütles selkorral, kui ta eelarve-komisjoni esimeheks oli. Selkorral ütles lugupeetud Riigivanem, ta oli seekord eelarve-komisjoni esimees, et põllutöoministeeriumi ametnikkude tegevus sööb riikluse ära, nagu seda loeme „Vaba Maa'st“. Olla võimata rahulikuks jääda niisuguseid asju kuuldes. Palju on aga pärast niisuguseid asju seal veel kuuldavale tulnud. Kui meie hakkasime nüüd neid asju arutama, ühes seadusega, mis käib Uulu-Surju kohta, siis peaksime väga pikalt sõna võtma. Homme algab svine vaheaeg, siis on võimalik Riigikogu liikmetel rahva keskel liikuda ja andmeid koguda, ja sügisel teeksime üldseaduse, mis õiendaks kõik need asjad ära. Selles mõttes teen ettepaneku, erikomisjon asutada, kuhu kõik need asjad tuleksid anda ja kus need läbi kaalutaks.

J. Fuks (as) (fakt. märk.): Faktilise märkusena pean tähendama, et väikekohapidajad on niipalju küllalt arusaajad, et nad ei süüdista põllutöoministeeriumi, et see ei ole teinud kõik, mis ta võimuses, vaid saavad aru, et seadusega tuleb asi lahendada.

O. Gustavson (stp): Ma saan põllumeeste esindaja härra Laarman'i katsest väga hästi aru. Härra Laarman katsub teha kogu asja väikeseks vahejuhtumiseks. Kuid see küsimus väärib erilist tähelepanu kahel põhjusel.

Harilikult maksab meil kord: kui seadusi halvasti täidetakse, siis vastutavad seaduse halvad täitjad. Käesoleval korral aga oleme jõudnud sinnamaani, et kui seadust halvasti täidetakse, tuleb teha vastutavaks mitte seaduse täitja, vaid seadus ise. Tahetakse läbi suruda põhimõte: kui mõni ametnik tõrgub täitmast seadust, siis tuleb säärasele ametnikule anda ametikõrgendus, seadusele aga panna põlvega. Mul on olnud mitmel korral juhus Riigikogus näidata, kuidas kahe kõnesoleva seadusega lugu on. Endine Riigivanem härra Teemant istub praegu siin, ta võttis üldkomisjonis maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse arutamise osa ja võiks seletada asja faktilist käiku. Härrad Teemant ja Holberg vaidlesid kategooriliselt tähendatud seaduse tähtsama momendi vastu. Neile oli vastuvõtmatu see, kui komisjoni enamus nõudis, et tuleb siduda okupatsiooniaegsete võõrandamislepingute tunnustamise või tunnustamata jätmise küsimus võõrandatud maa-ala valdamise momendiga. Komisjon oma rõhuvas enamuses võttis siiski valdamise momendi lähtekohaks Maaseaduse muutmise seaduse § 5. konstrueerimisel. Tähendatud § 5. järgi tunnustatakse okupatsiooni ajal sõlmitud võõrandamislepingud ainult siis, kui nende lepingute põhjal omandaja on asunud maatüki valdamisele ja seda praegu peab. Seal ei ole sõnagi räägitud sellest, et paralleelselt tuleb käsitada Maaseaduse § 4, mis kõneleb seaduslikust kreposteerimise loast.

Aruandja härra Fuks selgitas motive, mis pärast üldkomisjon ei arvanud tarvilikuks arvestada okupatsiooni ajal antud loa. Peale muu leiti, et oleks ülekohtu nende patriootide vastu, kes ei tahtnud okupatsioonivõimude juurde minna kreposteerimise luba üldse mangu, teades, et lubade andmine või andmisest keeldumine seoti loanõutaja poliitilise meelsusega, nii et lube õnnestus hankida ainult saksasõbralikkudel sabarakkudel. Ma arvan, et seadusandlik asutus ei tohi ometi premjeerida okupatsiooniaegseid saksasõbralikke tegelasi. Neil poliitilistel kaalutlustel jäeti mängust välja moment, kas luba on või mitte,

ja baseeriti kogu paragrahv nõudele, et ostja peab olema asunud koha valdamisele ja seda ka praegu pidama.

Seda esiteks. Teiseks tuleb avalikult nalutada kinni, et härrad advokaatidest Riigikogu liikmed, kes ise osa võtnud seaduste tegemisest ja seepärast peaksid olema kõige paremini kursis ühe või teise tüliparagrahvi motiividega, ometi ei häbene väenamast seaduseandja tahet. Nad opereerivad seaduse tõlgitsemisel oma eriseisukohtadega, mis seaduse arutamisel läbi kukkunud. Antud puhul ei saa jätta etteheidet tegemata säärase manipulatsiooni suhtes kaubandus-tööstusminister Holberg'ile, kes on Vabariigi Valitsuses ministrina katsunud Uulu-Surju asja sealsete riigientnikkude kahjuks seletada nii, nagu need ei ole. Ei ole kellegi saladus, et minister Holberg, kes käesoleva seaduseelnõu vastu valitsuses olnud, on Uulu-Surju kohtade ostjate endine volinik. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Kui keegi advokaat on hakanud ministriks, siis peaks ta teadma, et ministri kabinetis ei tohi enam olla kliente, vaid et ta kõigisse asjaomastesse isikutesse peab suhtuma kui kodanikkudesse. „Päevaleht“ on heitnud raske süüdistuse kellegile advokaadile, kes alles hiljuti olnud riigi kõrgemal kohal, sest et ta nüüd ei ole häbenenud riigi vastu üles astuda ülekohtuse nõudmisega. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Mina arvan, säärase teotsemise peaks advokaadile tegema võimatuks juba kutse eetika. (Vahelhüüe kaubandus-tööstusminister J. Holberg'i poolt.) Ma tänan sarnase korra ja õiguse eest, mis seadusliku korra pahurpidi pöörab. (Vahelhüüded kaubandus-tööstusminister J. Holberg'i poolt.) Mina ei ole oma ausust ei Rootsisis ega kuskil mujal kaotamas käinud.

Mis tahetakse käesoleva seaduseelnõuga saavutada? Seda, et ükskord ometi jalule seatakse see õigustatud nõue, et seadust tuleb täita nii kuidas seaduseandja seda on tahtnud. See on häbiks Riigikogule, et ta ei ole suutnud teisiti sundida teatud härrasid täitma seadust kui sel teel, aga ennem siiski see häbi kui praeguse võimatu seisukorra edasikestmine. (Vahelhüüe O. Puki, põl poolt.) Härra Pukk...

Juhataja **R. Penno**: Rkl. härra Gustavson, meil on siin Riigikogu liikmed.

O. Gustavson (stp): Rkl. Pukk, kui Teie käesolevast asjast näite olema eriliselt huvitatud, siis igatahes vaid sellepärast, et nende asjade niidid Teie patroni härra Teemandi kaudu ulatuvad Teissegi kui advokaadisse. (O. Pukk, põl: Eks kuule!) Aga

ma arvan, et just räägib kõige vähem selle poolt, et Teie seepärast võiksite õiguse väänata kõveruseks. Oleks parem, kui Teie suu vett täis võtaksite ja vaikiksite. (Vahelhüüe paremalt poolt.)

Õeldakse, ei tohi kord tehtud otsuseid ümber muuta! Aga just täna on Riigikogu vastu võtnud kogukonna-, asutuste- ja eramaade korraldamise seaduse täiendamise ja muutmise seaduse, mille järgi obligatoorselt muudetakse terve rida tehtud otsuseid. (K. Päts, põl: Ma arvan ka praegu, et seda seisukohta ei ole muutnud.) Härra Päts, Teie ei ole kahjuks tulnud ega tähendatud seaduse arutamisel häält tõstnud selle seaduse vastu. Neid otsuseid, mida käsitab mainitud seadus, on palju rohkem kui käesoleval korral. Kui teatud põhimõtte on leidnud tunnustamist suurelatuslikkude küsimuste juures, siis oleks otse jesuiitlik ja kasuistlik tulla ning lüüa endale vastu rindu väiksemate analoogiliste asjade juures: meie ei tohi tehtud otsuseid ümber muuta!

Kõige otstarbekohasem ja õigem oleks otsekohe öelda, et maaseaduse § 4. kaotab maksvuse arvates 15. juulist 1925, sellest ajast, kui see tegelikult maksvuse kaotama pidi seaduseandja tahte järgi.

Ma võtan julguse järgmisel korral selle paranduse teha. Kui siis juristid tulevad ja hädaldama hakkavad halva pretsedendi loomise pärast, oleks mul neile tungiv palve: olgu just nemad tulevikus paremini valvel, et seadustesse ei pääseks säärased kahetsemisväärased pilud, nagu see õnnetuseks on sündinud maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 5-daga.

Niihästi üld- kui ka maakomisjonil on olnud kindel seisukoht: käesolev eelnõu tuleb vastu võtta, et ükskord ometi lõpp teha selle teatud seaduse skandaalsele interpretatsioonile, mis seaduse mõtte keerab pea peale.

J. Holberg (põl): Tahaksin kõigepealt härra Gustavson'ile öelda, et rkl. Gustavson'i jutud on tuulest võetud ja valed. Kui öeldakse, et mina olevat selle seaduse vastu olnud, siis pean ütleva, et mina just olen toonitanud, et seadus tuleb vastu võtta: parem on, kui asi lahendatakse, lasta kaks aastat inimeste meeli ärevil hoida, ei ole hea. (Vahelhüüded.) Teie pöörate ümber!

Mina räägin, kuidas lugu on. Pean kahjuks ütleva, et nii härra Gustavson kui ka lugupeetud aruandja ei ole asja objektiivselt ette kandnud. (Vahelhüüe paremalt poolt: Kas kuulete nüüd!) Maaseaduse § 4 tühistati. Need ostu-müügi lepingud, mis olid sõlmitud 1917. a., seega enne Maaseaduse

maksimahakkamist, olid saanud kreishauptmanilt loa ostu-müügi lepingu sõlmimiseks ja kreposteerimiseks on alati maksvad olnud, sest Maaseadus on sarnased kreposteerimata lepingud tühistamata jätnud. Eesti riigi ajal pärast Maaseaduse ilmumist pöörasid ostjad Viljandi kinnistusejaoskonna poole. Viimane ütles esialgul ära, kuid oli sunnitud kohtu ettekirjutamisel kõiki esitatud kreposteerimise palveid rahuldama. Jäi ripnema üksainus talu, teised kõik kreposteeriti, ja põllutööministeerium ei saanud siin midagi parata. Nüüd tuli 1925. a. seadus, mis siin ette kanti, selles seati üles see moment, et tunnustati ka need ostu-müügi lepingud, mis ei olnud seaduslikus korras sõlmitud. (O. Gustavson, stp: Olge lahked, härra Holberg, tooge üksainuke näide oma väite tõenduseks.) Veel kaugemale mindi, tunnustati isegi kodused ja suusõnalikud lepingud, seati küll nõue, et peab tunnustajatega seda tõendama, aga lisati juurde, et valdamise moment peab selle juures olema. Siin on laiendatud mõistet, ja sellel alusel andis põllutööministeerium välja tunnustusi. See 1925. a. seadus ei ütle kuskil ühtki sõna, et Maaseaduse § 4 tühistatakse, ei lausu ka nendest lepingutest, mis tühistatud ei olnud j.n.e. Põllutööministeerium nõu pidades kohtuministeeriumiga, tuli seisukohale, et ei ole kunagi lepinguid tühistatud, mis on alati maksnud, ja andis kreposteerimiseloat välja. Nüüd tuleb härra Gustavson ja hakkab seletama, et vaadake, meie tahtsime seda, aga kui seda tahtmist ei ole kuskil seaduses väljendatud, siis ei maksa sellest rääkida. Seal räägitakse neist lepinguist, mis tühistatud olid ja mis uuesti tunnustati, mille alusel mõned talud kreposteeriti.

Mis puutub Uulu-Surju asjadesse, siis on neid üldse seitse. Ühe osa kohtadest vahetas Uulu mõisa omanik Aleksander Stael 1914. a., selle tõttu, et temal oli soov talukohti rohkem ühte krunti koondada. Siis vahetas mõisnik talupidajaga maid järgmiselt: kui talupojal oli heinamaa 15 versta kaugusel, andis ta vakamaa lähedalseisvast omast maast talupojale vakamaa vastu. 1914. a. jooksul on 4 talu vahetatud, ja osale neist on ministeerium kreposteerimise loat välja andnud. Vaadake, nüüd on niisugune lugu, et need inimesed said põllutööministeeriumilt loa, et võivad need maid kreposteerida, ja käesolevaga tahate aga teie tühistada kõik need otsused, mis 1914. a. saadik on inimeste kohta maksvad. Need vahetatud talu heinamaad, mis põllutööministeerium üle võttis mõisaga, ja mis ennem olid vahetajate taluomanikkude omad ja viimaste nimele kreposteeritud, on metsa täis kasvanud ja on metsavalitsuse valdamisel.

Niisugune on olukord tõelikult. Ükskõik kuidas praegusel korral tehakse, kuid parem on vist, kui seadus vastu võetakse, et ükskord riid ja tüli lõpeks. Ega see härra Gustavson'i esmakordne etteheide ei ole, et ma olen julgenud kohtuasju ajada. (Vahelhüüe O. Gustavson'i, stp poolt.) Ma tahaksin öelda, et teie parteiseltsilistel Riigikogu liikmetel ei ole õigust võõraste kohtuasjade ajamiseks, aga ometi ajavad nad asju põllutöeministeriumis. Ma ei ole kaubandus-tööstusministrina kuskil asju ajanud. Ma tahaksin tähendada, et ka minul tegevusevabadus on, mis igale Eesti kodanikule põhiseaduse järgi garanteeritud.

O. Pukk (põl) (fakt. märk.): Faktilise märkusena ei taha ma öiendada neid omapäraseid niite, mis rkl. Gustavson tõmbas ühe või teise partei vahel, võib olla ka rkl. Grimpli ja enda vahel. Kuid faktilise märkusena tahaksin tähendada ainult seda, et aruandja härra Fuks lubas selgitada, kas need otsused, mis tühistatakse, on Riigikohtu otsused või ei ole. Ma pean kahjuks konstateerima, et härra Fuks seda seni teinud ei ole, ja ma tahaksin loota, et härra Fuks enne lõpusõna tarvitamist oma lubaduse täidab. Üht asja pean meelde tuletama, nimelt et üks lugupeetud asunikkude tegelane mulle teatavaks tegi, et härra Fuks olevat Pärnumaal tähendatud: „Ma tahaksin seda põllutöeministrit näha, kes minu arvamiste vastu otsuseid ümber muudab“. Seda huvitavam on nüüd Riigikogul teada saada, kas härra Fuks mõtleb muuta Riigikohtu otsuseid või oma ministri Köstri omasid.

(Koosolekut hakkab juhutama esimees **K. Einbund**.)

M. Laarman (põl): Ma loodan, et minu ettepanekut toetavad kõigepealt härrad asunikud, s. o. koonduse rühm. Peale selle teised, kes pooldavad käesolevat seadust.

Minu ettepanek kõlaks järgmiselt: „Teen ettepaneku, asutada põllutöeministri ja põllutöeministeriumi osakondade otsuste revideerimise komisjon, et võimalik oleks järgi uurida, millised mittemeeldivad otsused tuleksid muutmisele võtta seadusandlikus korras Riigikogu kaudu.

Jagajaks võtta arv 7“.

Seda asja algatas härra Fuks, kes on teavasti sellest erakonnast, kust ka põllutöeminister on, ja ma arvan, et sealtpoolt võib ettepanekule ainult toetust oodata.

J. Fuks (as): Ma pean tähendama järgmist. Härra Holberg ütles, et neljateistkümne aasta jooksul pärast vahetamist on uued oma-

nikud valdamisele asunud. Mina ega keegi teine ei taha aga neilt seda ära võtta, mida nad praegu valdavad, kuid saunakohtadel on taludele vahetatud maad ainult 2¹/₂, 13, 12, 11, 21 ja 6¹/₂ R. vakamaad.

Riigi seisukohalt ei ole soovitatav öelda neile inimestele, et nad lahkuksid kohtadelt.

Läinud aastal lubati Sangastes maad, ja see oleks tingimata ka läbi läinud, kuid Riigikohus tunnustas Sangaste Vastsemõisa endisele pidajale rendilepingu alusel edasi pidamiseks.

Edasi küsis rkl. härra Pukk, kas tahetakse Riigikohtu otsuseid tühistada. (O. Pukk, põl: Mina küsisin, mis otsused need on?) Ma arvan, et seaduse tekstis on selgesti öeldud, mida tahetakse tühistada.

Ma olen alati seletanud, et kaitsen vähemaid, kehvemaid maapidajaid ja praegust ka neid inimesi, kelle suguvõsa kuni 100 aastat kohapeal elanud Uulus, ja nüüd tulevad sakslased ja nende võimu abil tehtud lepingute alusel tahetakse neid välja ajada. Siin peab arvesse võetama ka missugune meeolu oli okupatsiooniajal, tuleks arvestada kohapidajate psühholoogiaga, harjumusega endisel kohal. Aga siin on asjalugu veel teine. Siin müüdi vesiveski ära, ja kui härra Laarman ütleb, et asunikud peaksid toetama tema ettepanekut, siis on põllumeeste kogudest vallavanem see, kes seal okupatsiooniaegse müügi all kannatab. Kui härra Laarman soovib, et asunikud peaksid toetama tema ettepanekut, siis peaks ta oma ettepanekuid teisisi motiveerima. See on ülekohtus, mis Uulus on tehtud. Mulle ei ole mõttessegi tulnud öelda, et ka 1914. aasta lepingud tuleksid tühistada, kuigi need olid eel-lepingud ja mitte seadusepärased. Need lepingud on tehtud enne 1917. aastat, ja neid ei saagi selle seadusega tühistada. See oli enne kerenskiaga. Võib ju neile igatahes jätta see, mida nad praegu valdavad, ja mida nad oma kohtadele juurde on saanud. Ilvese talu on näiteks saanud hulga metsa, vallaku ta seda edasi, seda talt keegi ei taha, aga ärgu ajagu ta saunikuid ega popse välja.

Siis, kui Uulus kolm mõisat ära jagati, oleksid need inimesed saanud kasutada oma sõduriõigusi, popsid oleksid saanud oma maa-asja lahendada, popsikomisjonis nad esitasidki oma nõudmised, seal ei võetud neid aga vastu, öeldi, et riigi maa. Niisugune on seisukord. Ja kui tahetakse riigimaade korraldamist Uulus läbi viia, siis on tarvilik, et Riigikogu selle seaduse vastu võtab. Takistus teeb ka veel see, et asunikkude kohti ka ei kreposteerita. Tilga koha omanik M. Pulk arvab, et temal on kuskil veel üks 50 R. vakamaane vahetatud tükk

heinamaad, võtab ehk maamöödja kaasa, möödab endale asuniku heinamaast tüki välja, ja ütleb, et see on tema heinamaa. Põllutöömister ei näe läbi kõiki neid lepinguid, ta ei saa nii süveneda kohalikkudesse oludesse. Ja kui põllutöömisteeriumis on kohaostu lepingud neilt, kes kohti on ise pidanud ja ostnud, siis on ikkagi kohad ostetud uutes piirides, kuid kasutatakse seni vanu talupiire. Samuti on ka praegu seisukord 7 krepost. taluga, ostjad kasutavad talusid vanades piirides, kuna uuele kohale kuuluvad heinamaad riigi poolt enampakkumisel välja renditakse.

Niisugune on praegune seisukord.

R. Penno (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Nagu ikka lõpu eel kipub eriti paremal pool asi naljaks minema. Minu arusaamise järgi võib ettepanekuid teha, tohiks teha, mis on sündsad vastuvõtmiseks või õieti, mille mingisugune alus on. Aga kui rkl. Laarman sõandab tulla põllumeeste kogude nimel ettepanekuga, õieti naljategemiseks, siis minu arusaamise järgi on see väärt, et seda kinni naelutada. (J. Sepp, mo: Ettepanek on vastav sellele seaduseelnõule. — Chr. Kaarna, töer: Üks naljamees peab ikka nalja tegema! — L. Johanson, stp: Hirmsasti süüdistavad põllutöömisteeriumi.) Ma tahan oma rühma nimel ühte teatada, see on seda, et kui koalitsiooni rühmad mõtlevad niisuguste naljatus-ettepanekutega edaspidi tulla, kui tahetakse selle ettepanekuga seda saada, et põllutöömistrit kõrvaldada, siis öelge see otsekohe välja, tulge usaldusekõnusega, ja meie saame sellest aru. Aga kui teie naljatus-ettepanekutega Riigikogu tööd halvate, siis meie sellega kaasa ei tule ja ei saagi tulla.

M. Laarman (põl): Siin on nähtavasti väikese arusaamatusega tegemist. Kui siin rkl. Penno tahab seletada, et meie poolt töös takistust või mingisugust naljategemist oleks olnud, siis on ta märgist kõrvale lasknud ja oleks seda pidanud seletama oma rühma-kaaslasele härra Fuks'ile, kes siin ilmatu pika ettelugemisega esines, mille kohta õigussega võiks küsida — mis otstarve sellel oli? Meie saame asjast nii aru, et see ettekanne oli ajaviiteks ja töö takistuseks. Kui siis härra Penno arvab tarvilikuks selle eest oma rühmakaaslasele peapesu anda, siis meil ei ole midagi selle vastu, kuigi arvame, et ta seda oleks võinud tasahiljakesi omakeskes rühma toas ära toimetada.

Mis aga minu ettepanekusse puutub, siis pean jälle rkl. Penno sõnu parandama: mina ei ole öelnud, et ma seda rühma nimel teen. (Vahelhüüded keskelt: Ah-aa sööb ja salgab. — L. Johanson, stp: Väga huvitav.) Seda ei ole mina öelnud ja see peaks rkl. Penno'l selge olema, iseäranis kuna ta kõiki minu sõnu kuulma pidi, kuna ta selkorralju juhatuskohal istus. Minu ettepanek oli lihtsalt laiendus sellele ettepanekule, mille härra Fuks siin tegi. Siin on lihtsalt tegemist põhimõttega. Naelutatakse kinni üks väärjuhtumine ja tahetakse seda õiendada. Kui niisugune põhimõte Riigikogus vastu võetakse, siis on loomulik, et meie ühte juhust ei hakka õiendama, vaid et meie seda laiemale alusele kanname, ja kui härra Penno arvab, et see naljategemine on, siis pean ma tähendama sõnadele, mis praegune Riigivanem ütles, kui ta eelarve-komisjoni esimees oli, et „põllutöömisteeriumis sünnivad niisugused asjad, mis meie riikluse ära sööb“. Kui härra Penno arvab, et riikluse ärasõõmine naljategemine on, siis on see härra Penno isiklik arvamine ja mina selle vastu vaielda ei taha. (Vahelhüüde pahemalt poolt: Laarman sööb riikluse ära. — K. Ast, stp: Kanged mehed need Vargamäe omad.)

J. Fuks (as): Ma hakkaksin sellega peale, millega härra Laarman lõpetas, — „sööb riikluse ära“. Mina pean ütleva, et see ütetus ka härra Laarman'i samuti puudutab. 1922. a. oli härra Laarman see, kes sunnitud olles Ullaste mõisat käest andma, võitles Audru mõisa jagamise poolt, et saada sealt kohta Tori hobusekasvatuse seltsile. Nüüd on häda, kui popside maaga rahuldamiseks kohalt lahkujale riigirentnikule Audru mõisast koht anti. (Ägedad vahelhüüded paremalt poolt. — O. Pukk, põl: Mis see siia puutub, härra Fuks?) Nii palju puutub, et härra Laarman tahtis seda kohta siis oma kätte saada, või valitsejaks hakkata.

M. Laarman (põl) (fakt. märk.): Faktilise märkusena tähendan, et kui härra Fuks'i faktid kõik niisugused on, nagu praegu ette toodu, siis on mul väga kahju, sest need on otsast-otsani valed.

Mina ei ole kunagi Audrusse ei valitsejaks ega muuks ametnikuks saada tahtnud. (Vahelhüüded keskelt. J. Fuks, as: Aga sõdisite Audru mõisa puhul küll!)

See on õigus, et ükskord üks selts tahtis Audru mõisa hobusekasvatust asutada. Mis aga puutub see minusse? Minul ei ole sellega midagi tegemist. (O. Kask, töer: Teie

ise tulite Pooli juurde ja tahtsite Theodor Pooli oma nõusse. — Th. Pool, tõe: lööb käega.)

J. Teemant (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Praegune seadusekava ei ole sugugi head meeoleolu äratav. Kui seda kava lugeda, võib otse ära väsida, vähemalt mina — maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse täiendamise seadus! Kui meie nii edasi sammume ja midagi jälle muudame või täiendame, siis tuleb juba meil maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse täiendamise seaduse täiendamise seadus. Ja kui meie veel nõnda edasi läheme, siis saame neid täiendusi veel enam. Ma tahaksin sellega öelda, et nii meie seadusandlus töötada ei tohiks. (J. Vain, stp: Seda oleks tulnud härra Riigivanem Teemandil öelda!) Härra Riigivanem Teemant on teinud seda, mis ta on võinud ja mõistnud. Kui Teie paremini mõistate, siis parandage seda, mis see Riigivanem tegi. Aga õnnetuseks ei ole ma seda näinud.

Ma tahtsin öelda praegusel korral, et kui seadusi igapäev muudetakse, siis seisame varsti niisuguses umbkotis, kus keegi kodanik ei tea, mis maksab, mis mitte, ma ütlen veel rohkem, seadusandja ise ei tea viimaks, mis ta muuta tahab.

Kui seadusekava ennast lugeda, siis näeme seal, et tahetakse tühistada ühe võimkonna, põllutööstuste otsuseid sellepärast, et need teostatud veel ei ole. Teisi sellesama ministeeriumi otsuseid, mis samal ajajärgul tehtud ja samasuguseid küsimusi käsitavad, ei tühistata, need jäävad maksma. Vaadake, kus on põhimõte. Kui mõni küsimus halvasti on lahendatud seadusandluses, siis muudetakse sellekohane seadus ära, lahendatakse asi üldse teisiti, sellest saan ma aru. Aga praegusel korral on sellel, kes ruttu jõudis oma asja läbi viia, kõik, ka halb hea, kuna sellel, kes võib olla, teistest olenevate takistuste tõttu ei suutnud oma asja nii kiirelt kinnistuse- raamatutes läbi viia, tühistatakse põllutööstuste otsus. Ma arvan, kahesugune mõõt üldse, seaduses eriti on võimatu asi. Asju peab otsustama sisu järgi, ja kui midagi ei ole otstarbekohane, siis muudetagu endine määrus.

Teiselt poolt, mis autoriteet võib meie võimuesindusel, käesoleval korral põllutööstuste otsustel, olla, kui nii lühikese aja pärast tema otsused tühistatakse. Ega ometi teie, seaduseandjad, taha tunnistada, et need otsused on tehtud ülepeakaela. Seal on lahendatud teatavad tsiviilvahekorrad, ja nüüd tuleb seaduseandja ja ütleb korraga — tühi kõik. Seadusandlus peab aga kodanikkudes kindlustama

tunnet püsiva kindla korra tarvidusest. Seda teed mööda peab seadusandlus käima; see on ka meie kohustus. Ma pean ütlema, et kuuldes täna härra Fuks'i poolt ühe kohtuotsuse ettelugemist, et saa ma aru, mida taheti sellega öelda. Kas taheti sellega öelda, et meie kõrgem kohtuasutus, Riigikohus, on selles otsuses eksinud, siis on selleks teised teed olemas, kus juriidiliste küsimuste üle maksva seaduse suhtes vaieldakse. Kõike seda silmas pidades ütlen, ainuke asi, mida praegu teha võime, on see, lükkame selle eelnõu tagasi. Kui meie seda aga ei tee, satume meie tõsiselt sarnasesse seisukorda, kust meie väljapääsuteed vaevalt leiame.

Riigivanem J. Tõnisson: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Arutuseloleva seaduseelnõu kohta sooviti Riigikogu komisjoni algatusel valitsuse seisukohta teada saada. See soov tuli alles kõige hilisemal ajal. Vabariigi Valitsus arutas seda küsimust, aga ei saanud veel kindlat seisukohta selles küsimuses võtta. Mispärast? Kõigepealt on siin tegemist juriidilise küsimusega, millel meie seadusandluse seisukohalt väga kauge ulatus on. Meil tuleks siin selle seadusega tühistada põllutööstusministri otsused, mis on jõusse astunud. Need otsused on tehtud maaseaduse muutmise seaduse põhjal või selle seaduse järgi selle arvamise, et § 4. põhjal neid otsuseid võib teha. Nüüd seletatakse teiselt poolt, et see paragrahv maaseaduse muutmise seaduse järgi maksev ei ole. Kui nüüd meie selle juriidilise küsimuse lahendamise siin seadusandliku aktiga, siis tuleb küsida, kas meie siis sagedasti ära ei muuda administratiiv- asutuste otsuseid, mis on jõusse astunud, ka edaspidi. Kui see aga praktiliseks saab ja sedaviisi hakatakse küsimusi käsutama, siis tuleb küsida, kas on meil siis veel küllalt usaldust seaduse kui ka seaduslike otsuste püsivuse ja maksuvuse kohta. Kui see usaldus meil kaob, siis kaotab meie riiklik ja ühiskondlik elu tähtsal määral oma kindlust.

Vabariigi Valitsus ei saa sellepärast seda küsimust põhjaliku kaalumisetähtselt otsustada. Teiselt poolt selgus aga asjaolude ettekandmisel, et seal aastate jooksul inimesed on üksteisega võidelnud ilma, et nähtavat suurt ainelist huvi kaalul oleks. (Vahelhüüe O. Gustavson'i, stp poolt.) Mina arvan, et rkl. Gustavson võiks end natuke taltsutada. Kui tema apostrofeerib ministreid ja Riigivanemat, siis küsiksin mina temalt, kes talle selle õiguse on andnud: (Vahelhüüe paremalt poolt: Täiesti õige.) Mis õigus on temal üles astuda, nagu mõni kõlblik

diktaator: Tema ei ole oma elus ega tegevuses niisugust õigust saavutanud.

Nagukuuleme, ei ole lugu nii, et popside saatus on kaalul. Maad on omal ajal vaheatatud. Kas heast või pahast tahtmisest, kas mõisniku ülekohtusel või asjalikul kaalumisel, see on teine asi. Maad on varem talupoegadele nõnda antud, et nad on pidanud oma kaugelasuvate heinamaade asemel saama lähedalasuvaid popsimaid, mille peal mõnel on hooned, mõnel aga mitte. Popsidele on pakutud teisalt maad, palju paremat ja rohkem kui see, mille peal popsikohad asuvad; võtku vastu parem maa selleks, et siis seda küsimust saaks lahendada. On pakutud maad ... (Kaubandus-tööstusminister J. Holberg: Preedi mõisast, Järvamaalt.) ... koguni Preedi mõisast. Nagu komisjoni aruandja Fuks ette kandis, on tegemist väikeste kohakestega $2\frac{1}{2}$ —21 vakamaa suurustega. Põllutööstusteeringum on popsidele pakunud, võtku selle asemel 10—26-tiinulised kohad. (Aruandja J. Fuks: Neil on kuni 20 tiinu mõnel. Teine on riigi maa.) Ma ütlen, palju rohkem ja paremat maad on neile pakutud. Põllutööstusteeringum oleks popsidele vastu tulnud teisel teel, et nende elamisvõimalust kindlustada. Eesti jonn on aga niisugune, et kus inimesed vastamisi läinud, nemad on kui sikud purdel, edasi ei saa. Nüüd sunnivad nemad oma kangekaelsusega meid muutma seaduslikke otsuseid seadusandlikul teel. (K. Päts, põl: Seda ei saa! J. Sepp, mo: Seda ei tohi!) ...Meie oleme valitsuses kaalunud, kui lugu tõesti nii on, et seal ülekohtus on tekkinud, siis võiks seda ülekohtu vahest teisel teel kõrvaldada. Kui meie omalajal vastu võtsime seaduse, et meie pakume riigikassast Uulu talupidajate kahjude ärahoidmiseks suuremaid summasid, mäletavasti üle $5\frac{1}{2}$ miljoni, siis võiksime meie ka siin nii läbi saada, et kellelegi ülekohtu ei tekiks. Selles mõttes arvasime meie: kui meie saaksime suve jooksul küsimust selgitada ja teid otsida, võib olla, saaksime meie tüli kõrvaldada, ilma et seadusandlusel tarvis oleks uut seadust sarnase asja kohta välja anda. Mina ei saa siin valitsuse nimel kindla ettepanekuga esineda sellepärast, et meie praegusel seadusandliku töö kiirel hooajal ei saanud asja lõplikult lahendada. Aga ma toon need asjaolud ette, et teie näeksite, kuidas siin ei ole mõne suure kaalamurdva küsimusega tegemist, mis rutulist lahendamist seadusandlikul teel nõuab, vaid valitsus usub, et kui tal oleks aega, siis leiaks ta tee, et seda tüli kõrvaldada ilma, et tarvis oleks meil luua niisugune hädaohtlik pretsedent, kus meie seadusega

peame seadusliku otsuse muutma ühe või teise huvides.

Sellelt seisukohalt arvan, et vastastikku teravaks minna ja väga ägedasti üheteise vastu astuda ei ole siin põhjust. Ei ole see asi seda väärt. Ja mina arvan, et kui jäädakse asjalikuks ja asjalikkuse piiridesse, siis laheneb see asi palju lihtsamalt, suure seadusandliku aparadi liikuma panemiseta, nagu see praegu sünnib. (J. Vain, stp: Kui selle asja taga Pärnu suurärimehed oleksid olnud, oleks asi ammu lahenenud!)

Vaadake, niisugused lühikesed, aga mürgised märkused, — kas teie usute, need söövad palju rohkem ära, kui meil süüa on. Kui meie kõik halvaks teeme, kui meie insinueerime ja mõista anname, nagu oleks meil siin kuristik, kuhu kõik korralikkus alla langeb, mis jääb meist siis järele?! Härra Vainul on kerge niisugust mürgist noolt välja saata, aga kas ta mõtleb, kuidas ta sellega kõik ära hävitab? Kui teie nõnda välja astute, siis lanseeritakse sellega ilma, nagu tehtaks meil ainult siis midagi, kui mingisugused inetud motiivid olemas. Meil ei ole aga vahet tehtud, kas keegi kaupmees või pops on. (J. Vain, stp: Härra Riigivanem, ma ütlen ainult, et Pärnu kaupmehed jõuavad mitu advokaati võtta, pops aga mitte ühtki.) ...Meie ei ole otsustanud selle järgi, ja meie ei ole tahtnud ainult seda teha, mis popsi või Pärnu kaupmehe advokaat ütleb, vaid meil on püüd olnud süveneda sellesse asjasse ja leida võimalust seda asja lahendada. Ei ole põhjust arvata, et mõned isiklikud motiivid selle taga oleksid. (Hüüded paremalt poolt: Lõpetada!)

Juhataja **K. Einbund**: On tehtud ettepanek, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

O. Gustavson (stp): Lugupeetud härra Riigivanem tähendas, et valitsus ja Riigikogu peavad hoiduma tehtud otsuste tühistamisest, olgu need tehtud administratiiv- või kohtukorras. (Riigivanem J. Tõnisson: Mitte „tehtud“ vaid „seaduslike ja seadusejõusse astunud“.) Just nii, härra Riigivanem. Mul on käepärast Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seadus, esitatud tänava aasta Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule. Selle seaduse § 20² ütleb järgmist: „Kui maade eraldamine ei sünni poolte kokkuleppel või maaomaniku nõudmisel ja kui üks pooltest kolme kuu jook-

sul käesoleva seaduse jõusseastumisest arvates sellekohase sooviavaldusega maakorralduse komisjonile esineb, tühistab viimane otsused, mis tehtud enne käesoleva seaduse jõusseastumist kogukonna- või asutustemaade eraldamise kohta, mis on ette nähtud käesoleva seaduse § 1. märkus 1. ja § 3. p. 2., kui ka nende kogukonna- ja asutustemaade kasutajate suhte, kellel mitu iseseisvat majapidamist otsustatud eraldada või kelle käes olevad maatükid ei moodusta selle seaduse § 2. lit. b ettenähtud majapidamist. Maakorralduse komisjon otsustab küsimused käesolevas seaduses ettenähtud alustel.

Samas korras tühistatakse vastavad otsused ka eramaade kohta, mis on ette nähtud käesoleva seaduse § 3. p. 1. lit. b.

Kohalikkude korraldusekomisjonide ja maakorralduse komisjonide otsused, mis tehtud enne käesoleva seaduse jõusseastumist, tühistuvad osades, mis käsitlevad maa juurdeandmist Saaremaal (maakond) käesoleva seaduse § 1. lit. lit. b ja c ning märkus 2. tähendatud maa- ja majapidamistele. Asjad otsustatakse uuesti maakorralduse komisjonis.“

Lugupeetud härra Riigivanem, lubage Teile tähendada, et ma loen maakorralduse komisjoni just samasuguseks valitsuseasutuseks nagu seda on põllutööministeerium. Ma arvan, kui Vabariigi Valitsus esitab Riigikogule seaduseelnõu, mis käsitleb ümberotsustamisi sada korda suuremal arvul kui meie seaduseelnõu, siis ei tohiks valitsuse juht Riigikogus pateetlikult rääkida sellest, kuidas sarnaste seaduseelnõudega kõigutatakse õigusliku riigikorra aluseid. Mõõdupuu peab olema üks, kas käsitleb seda Vabariigi Valitsus või käsitlevad seda Riigikogu liikmed, muidu sööme alt need alused, millel peaks baseeruma seaduslik kord õiguslikus riigis.

Härra Riigivanem vabandas, Vabariigi Valitsus ei ole jõudnud võtta seisukohta käesoleva eelnõu kohta.

Mina ja härra Fuks esitasime oma eelnõud 26. aprillil käesoleval aastal, nõnda siis ligikaudu kuu aega tagasi. Maakomisjon pidi küsimuse otsustamisega nädalate kaupa viivitama sellepärast, et puudus Vabariigi Valitsuse seisukoht. Sama Vabariigi Valitsus otsustas aga väga kiires korras üüriseaduse kaotamise küsimuse: ühel õhtul oli küsimus üldkomisjonis ja teisel õhtul oli eelnõu algatajail juba teada valitsuse seisukoht. Võtta seisukoht käesolevas küsimuses, see ei tohiks võtta kuigi palju aega, sest üüriseaduse kaotamine on igatahes kaugelt suurema ulatusega kui käesolevas eelnõus käsitletud küsimus.

Mis on see muud kui kahe mõõdupuuga mõõtmine, mis üldse omane praegusele valit-

susele ja ta hingeolulisele ühtlusele. Selle hingeolu hinnangu andis härra Riigivanem, kui ta tabavalt tähendas, et midagi katki ei ole, kui Uulu-Surju popsid oma kohakesed kaotavad ja nad kuskile mujale ümber paigutatakse. Kas on paremat tõendust vaja, et Riigivanemale on absoluutselt võõras tunne, et popski on inimene, kes võib olla kiindunud oma kohakese külge kogu hingega, kohakese külge, kuhu ta matnud oma tööjõu ja tervise ja kust lahkumine raske. Härra Riigivanem ei taha mõista, et sünnib verist ülekohut kodanikule, kelle poeg langenud vabadusesõjas ja keda isamaa tänuks selle eest tahab tõsta ta põlisest kohast kuuse alla. Valitsuse juhi arvates on küsimus häbemata lihtne: milleks õrnustada temasugusekesega ja teiste väikeste inimestega — kraest kinni ja kohast välja. Nad tänagu Jumalat, kui neile armulikult antakse uued kohakesed kuskil mujal mõnes teises maakohas. Ärge unustage, härra Riigivanem, et ka väikesel inimesel on oma kodu- ja kodanikutunne. (Riigivanem J. Tõnnisson: Mis õigusega Teie inisueerite! Ma vastan Teile, aga selle inetuse tõrjun ma koha tagasi.) Valitsus ei tohi teha vahet kodaniku ja kodaniku vahel, ta peab kõiki mõõtma ühesuguse mõõdupuuga.

Ma võin Teile tuua terve rea kirju, kus Uulu-Surju riigirentnikud kaebavad ülekohtu üle, mis neile tehakse mõne Pärnu kaupmehe ja hangeldaja huvides. (Riigivanem J. Tõnnisson: Mis õigusega ütlete Teile, et mul niisugused inetud motiivid on!)

Härra Riigivanem tõendas, neile olevat pakutud palju paremaid kohti, nad võivat olla rahul. Aga psühholoogiline moment, kas see siis väikeriigirentniku juures midagi ei ole! Uskuge, härra Riigivanem, ei ole popsilgi ükskõik olla täna Uulu-Surjus, homme juba Valgamaal, tunahomme Tartumaal, tuba igal pool ehitatud tuule peale. On paremaid kohti lubatud! See kõlab pealegi pilkena. Need paremad kohad on seni andmata jäänud, ainult lubatud on neid. 7 popsi pidi Sangaste mõisast maad saama, aga mõis on jäänud endise omaniku Bergi kätte. Hiljem juhatati samad popsid Preedi mõisa, kus pakutavad kohad osutusid halvemaks praegustest. Ja nende pärast jätta maha oma põline pesake — härra Riigivanem, kas Te ei nõua neilt väikseilt inimestelt ülejõukäivat?

Kui Riigikogu täna esitatud seaduseelnõu tagasi lükkab, siis näritakse sellega läbi riikluse juured, lammutatakse alus, millele rahvas rajas Vabariigi. See alles pidi olema õiglus. See pidi riiki kandma. Aga kui tänapäev

tahetakse käsitada riigivõimu väikeste inimeste suhtes nii hoolimata ja ülekohtuselt, siis ei saa enam olla juttu õiguslikust, vaid millestki muust korrast. (V a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t : V ä g a õ i g e !)

J. Vain (stp) (fakt. märk.) Härra Riigivanema kõne peale märkisin, et „asi oleks lahenedud, kui selle taga ei seisaks Pärnu suurärimehed.“

Tähendan, et see lause ei olnud vaidluses ega ägedusehoos, ega mõtlemata, vaid täie teadvusega öeldud. Täie teadvusega, et Pärnu ärimeestelalgusest peale, kui küsimus üles tõusis, oli võimalus palgata mitu advokaati, kuna väikesed kohapidajad mõnegi osa omast õigusest on kaotanud selle tõttu, et ise seadusi tõlgitseda ei osanud ja advokaati palgata ei suutnud. Kas see, kui tähelepanu juhin advokaadi palkamise võimaluse puudumise kohta, mingi halva asja peale tähelepanu juhtimine on, see jäägu härra Riigivanema enese otsustada.

Riigivanem J. Tõnisson: Austatud Riigikogu liikmed! Mitte üksikasjadest ei taha ma siin kõnelda. Kui tarvis, siis võib neist kõnelda põllutööminister. Mina tahan ainult tagasi tõrjuda need sisemiselt haavavad väited, millega siin rkl. Gustavson arvas võimaliku olevat esineda mitte ainult Vabariigi Valitsuse ja Riigivanema, vaid ühtlasi kogu meie rahvaesinduse suhtes. (J. Vain, stp: *Mis sõnades see haavamine oli, härra Riigivanem?*) Kui Teil pärast midagi öelda on, siis arvan, et Teil selleks aega on. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seadus olevat esitatud aprillikuul ja Vabariigi Valitsusel ei olevat ometi aega olnud seisukohta võtta, kuna üüriseaduse asjus olevat Vabariigi Valitsus õige kiiresti võinud seisukoha võtta. See tunnistavat sellest, et kui vaeste popside saatus küsimuse all on, kes vabaduse sõjast osa võtnud, siis ei saavat Riigivanem aru, et siin midagi kaalul on. Seda tihkate Teie öelda sellepärast, et siin on kaugele mindud, kus igasugune lugupidamine teiste ja eneste vastu on teatud ringkondades kadunud. Sellepärast olete kerged niisuguseid inetuid sõnu suust välja ajama. Ma ütlen aga, et siin ei ole põhjust sarnasteks väideteks. Maa-seaduse täiendamise seadust esitati küll juba kuu aja eest, aga siis, kui seaduseelnõu tuli Vabariigi Valitsusele seisukoha võtmiseks, oli juba hulk aega mööda läinud, ei tea täpselt, kui palju. Valitsusel ei olnud asjaolud ja üksikasjad teada, sellepärast läks asi veel põllutööministri kätte seisukoha võtmiseks ja materjali muretsemiseks. Selle järele tuli küsi-

mus ministrite komisjoni ja see võttis aega, nõnda et küsimus Vabariigi Valitsuses arutamisele tuli kesknädalal käesoleval nädalal. Ei ole olnud mingisugust sihilikku venitamist, vaid on mindud täiesti korralikku teed.

Ei ole kuidagiviisi seda asja püütud pikale venitada, et oma lugupidamatust popside või mõne teise inimese saatuse vastu ilmutada, vaid on tegutsetud täiesti bona fide — heas usus —, et nõnda tehakse, kuidas osatakse ja suudetakse. Kõik väited, mis ette tuuakse, nagu oleks siin Vabariigi Valitsus tegutsenud teiseti, kui vahest Pärnu kaupmeeste suhtes, on siis mingi aluseta. Võin veel rõhutada, et Pärnu kaupmeestest ei ole seal ülepea juttu olnud. Niipalju kui ma mäletan, on üksikud Pärnu kaupmehed huvitatud olnud teistes küsimustes Uulu talude suhtes, mis aga juba lahendatud. Siiski tullakse ütleva, et ühe või teise koha juures Pärnu kaupmehad mängus on. Kõik need insinuatsioonid langevad täiesti kokku. (J. Vain, stp: *Mis insinuatsioonid?* — L. Johanson, stp: *Üks lepitusekõne põllumeeste kogudele, ja need popsid olgu ohvritalle d.*) Mina ei lepita ei põllumeeste kogusid ega teisi, vaid mina tahaksin ainult seda kätte saada, et siin Riigikogus eriti enne laialiminekut mitte niisuguses õhkkonnas, nagu meil siin kiire tööga on loodud, ei asutaks üks-teise vastu ega valitsuse ega valitsuse liikmete vastu, teisi hingepõhjani haavates. (L. Johanson, stp: *Mis hingepõhjani! Küsitav on, kas seda hinge üldse on?*) Tahaksin kätte saada seda, et niisugused põhjendamata auhaavamised ja teotamised... (J. Vain, stp: *Mis auhaavamised?*) ...kõrvale jääksid. (O. Gustavson, stp: *Mis teotamised?*)... Kui see Teid ei teota, siis on see Teie mõõt, aga mind see teotab. Mis puutub Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmisesse, siis ei hakka mina seda siin eraldi käsitama. Selle seaduseelnõu arutamise puhul on juba küllalt seletatud, kuidas siin soovitatav ei oleks otsuste pärast, mis seal tehtud, kedagi süüdistada. Teiselt poolt, kui see seadus valitsuses arutamisel oli, kinnitati, et siin on tegemist küsimustega, mis ei ole oluliselt otsustatud. Kui nüüd ollakse sunnitud sarnasel korral, kus asi puutub tuhandesse inimestesse, seadust välja andma, siis saadakse sellest aru, aga kui üksikute inimeste pärast hakkame seaduslikke otsuseid tühistama, siis on ometi lugu teine. Kui ollakse ükskord sunnitud kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade küsimuses teatavaid seadusi välja andma, siis ei pea see ometi tarviduseta kordamisele viima, ja meie ei pea niikaugele minema, et

meie sedasama teeme igal väiksel juhtumisel. Seda vahet on tarvis silmas pidada. Sellepärast arvan, et siin ei ole mingit põhjust halba tahet otsida nii valitsuselt kui ministritelt. Ei ole mina kuulnud valitsuses, et kaubandus-tööstusminister oleks kuidagi andnud põhjust etteheideteks, nagu oleks tema seal kui endine advokaat tegutsenud, vaid ta on täiesti korrektselt talitanud, nõnda nagu ta siin ka seletas. Teiseltpoolt ei või ma seda heaks kiita, kui põllumeeste rühma liige siin niisuguse ettepaneku teeb, mis väljakutsuv on. Ma ei taha seda pikemalt käsitada, aga ma arvan, kui meie nii vastamisi astume, siis see rikub ainult närve ja ei vii ühelegi positiivsele seisukohale. Sellepärast arvan, kui tahame käesolevat seadusandlikku tööhooaega lõpetada, siis peaksid kõrvale jääma niisugused väljendused ja vastastikku haavamised, see ei vii kaugele. (A. Oinas, stp: Ei maksa auka teiselt liikmelt ära võtta!) ...Siin on valitsuse liikme au haavatud, ja ma ei leia, et keegi oleks õigustatud valitsuse liikmele kallale tungima, kes midagi ei ole teinud selleks, et põhjendada sarnast arvamist. Ma olen tagasi tõrjunud ainult niisugused auhaavamised, mis põhjendatud ei ole. Ma ei ole mingit halba tooni tarvitanud, vaid kui siin üksteisele vastu nii astutakse, siis ütlen, ei ole olulikke põhjust sarnasteks auhaavamisteks. Kogu see küsimus ei ole seda põhjust loonud. (Pahemalt poolt: Jät-kub juba moraaliõpetusest.)

J. Fuks (as): Siin juhtis iseäranis härra Teemant tähelepanu sellele, et on Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse täiendamise seadus, ja jumal teab missuguste seaduste täiendamise ja muutmise täiendamised-muutmised veel edaspidi tulevad. Ma pean ütlema, et meie maareform on Eestis alles uus sünnitus. Ka meie riigi ajalugu on väga lühike ja sellepärast on täiesti arusaadav, et sarnaseis asjus, milles meie praktiseerunud ei ole, eksitusi ette tuleb. Need eksitused tulevad parandada, mida varem seda parem. Sagedasti on öeldud, et võiks lahendada asja ilma seadusandluseta. Peab ütlema, et seda on katsumud kõik ministrid teha Eesti vabariigi algusest peale. Kõik, kes on põllutööstusministriks olnud, teavad väga hästi, missuguseid raskusi on tulnud selle küsimuse lahendamisel. Endine põllutööstusminister, lugupeetud härra Kerem, teab väga hästi, kui kimbus ta oli Uulu asjus. Kui mina täna siin kohtuotsuse ette tõin, siis seda selleks, et näidata, kui kergekäteliselt talitati Saksa okupatsiooni ajal, kus ei pandud tähele, kas Liivimaa talurahva seadust on täidetud, kuna veel 1912. a. Uulu

vallavolikogu kolmel koosolekul ühel häälel ei lubanud maid vahetada. Sauna kohapidajaid juhiti 1927. a. Preedi mõisa, sest seal olevat parem maa. Kui aga maakuulajad tagasi tulid, ütlesid nad, mis meie soosse läheme, sest praegu on meil linn, raadtee, jõgi, vallamaja ja koolimaja lähedal, ja meie võime siin vähema koha peal paremini elada.

Edasi tähendas härra Riigivanem, et vahetatud maadel sauna kohapidajaid võiks kuidagi teisiti rahuldada. Ma nimetasin siin Karelson'i talu, kus on 6 vakamaad põldu, mida tahetakse ära võtta, kuid ta koht on umbes 38 R. vakamaad suur, heinamaa on riigilt. Edasi Amster, Lõmps ja Soosaar, neil on 12—21 vakamaad põldu, riigi heinamaid 43^{1/2}, 25 ja 41 vakamaad.

Ma tõin neid ette sellepärast, et 12 või 19 vakamaad maad, mis sauniku kohale jääks, saab põllutööstusminister riigi tagavaramaadest vastutasuks anda, kui lepingu tunnustamise otsused uuesti revideerimisele võetakse. Siin on ühed või teised kohad, näiteks Rootsi talu, mis tahab 3—4 vakamaad Valparaiso talut vahetuse järele ära võtta. Niisama ka Kivisilla talu karjamaa. Isegi Rootsi talu omanik ütleb, et kui jäetakse temale vahetatud Ranna heinamaad, tema on rahul. Selle vastu pole ka keegi. (V a h e l h ü e). Neile pakuti 5 kohta Sangaste mõisast. Uulus seati kandidaadid üles, 3 olid neist, kes sõduritena pidid kohad saama ja kahe koha peale pidi 4 popsi saama. Enne tuli aga Riigikohtu otsus ja nad ei saanud sinna asuda. Seal on Anni, Manni ja Veski talud. Need talud on ostnud Vilheisen. Sinna on juurde lõhutud Alliku talu, Silla I ja II ja Männiku talu põllud, ... (Riigivanem J. Tõnisson: Neist asjadest, millest meil praegu jutt, kas seal Pärnu kaupmehed osa etendavad?) Kui maaseaduse § 4. ei kustutata, siis võivad nad kaevata põllutööstusministeri otsuste peale Riigikohtule ja protsessidel poleks lõppu. (Riigivanem J. Tõnisson: See on teine asi. Tühistatavate hulka ei käi see sugugi, siin on jutt neist, mida tühistada tahetakse.) Vilheiseni ostulepingud on eitavalt otsustatud... (Riigivanem J. Tõnisson: Mis olemas ei ole, mis Teie sellest kõnelete?) Ma rääkisin, härra Riigivanem, kuidas asjad on. Saunakohad on 2^{1/2}—58 R. vakamaad ja nad kasutavad peale vahetatud põllu maa-ala riigi maid. Talule vahetatud maa 2^{1/2}—21 vakamaad tuleks neile jätta, seda rääkisin ma. Ja seda on võimalik ainult siis, kui selle seaduseelnõu vastu võtame. (Riigi-

vanem J. Tõnisson: Vaadake, Pärnu kaupmehed ei ole seal mängus, nad ei ole seal 7 hulgas.)

M. Martna (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma tahtsin paar sõna sellest rääkida, et härra Riigivanem minu rühma sõnade ja mõningate avalduste peale hukkamõistva pilguga vaatab ja neid hukkamõistvate sõnadega hindab. Härra Riigivanem peaks end aga meie seisukohale seades, olukorda hindama. Siin toodi ette, et üks seadus valitsuse poolt üle öö otsustati, kuna teine seadus pikemat aega päevakorras seisis. Loomulik, et meile ei olnud teada, et selle seaduse arutamine rutemini edasi ei pääsenud. Ja nii kaua, kui meie seda ei teadnud, oli meil õigus teistviisi oletada. (Vahelhüüe paremalt poolt: Mispärast siis oletada?) Teistviisi oletamiseks on mul palju põhjust. Mu härrad, meie praegune välisminister on endine „Päevalehe“ peatoimetaja, ja meie oleme läbi elanud selle, et „Päevalehe“ juures palce-revolutsioon on toime pandud. Sellest revolutsioonist jutustatakse asju, mis ka härra Riigivanema peaksid mõtlema panema. Kui meil niisuguseid asju ühest kodanlikust lehest loeme, siis annab see palju õigust üht ja teist oletada. Siis on arusaadav, et mõnikord ühe või teise sõna peab ütleva, mis härra Riigivanemale ei meeldi. Parlament ei ole lastetuba. Parlament on parlament, ja see, mis parlamendis kõneldakse, ei peaks Riigivanemat vihastama. (K. Päts, põl: Aga parlamendis peab seadusi ka nii andma, et oleksid Põhiseadusega kokkukõlas.) Härra Päts, kui toore puuga nii sünnib, siis ei tohiks imeks panna, et ka kuiva puuga teisiti ei sünni. (J. Teemant, põl: Kes see kuiv on?) Kuiv on see, kus mitte niisugused vanutatud advokaadid, endised prokurörid j.n.e. ei istu, nagu siinpool lugu on.

Riigivanem **J. Tõnisson**: Härra rkl. Martna seletuse puhul võin ma rõhutada, et üüriseaduse asjus, kui töö-hoolekandeminister seaduseelnõu, mis oli esitatud, esiti kaalus, siis teatas ta, et ei saa veel ligemat materjali ette tuua, sest omavalitsuste käest ei olnud andmed siis veel saadud. Selleks ajaks, kui seda seadust komisjonis uuesti hakati arutama, olid pea kõigist alevitest ja linnadest vastavad andmed ja materjalid kokku tulnud, ja võis siis minister juba esineda täieliku ülevaatega. Valitsus võis otsekohe seisukoha võtta. Nii ei ole siin mitte sihilikult talitatud. (M. Martna, stp: Ma usun, et see seletus õige

on, kuid kas Teie oleksite võinud nõuda, et me eile oleksime seda teadnud.) Ma ei ole kunagi sellel arvamisel olnud, et parlament peaks mõni lastetuba olema. Mina olen ise kohalt vahelhüüeid küllalt teinud, aga mina teen vahet teravate ja insinueerivate, see tähendab, auhaavamise peale sihitud vahelhüüete ja seletuste vahel. Ei või nii väga teravalt ja haavavalt teiste vastu välja astuda, ilma et oleks olulikke alust. Ei saa eeldada teisest, et ta alatu, ja ei tea missuguse kõlvatu loomuga oleks. Vaadake, kui siin tul-lakse just ütleva, teie olete selle peal väljas, et mitte hoolitseda väikeste inimeste olemasolu eest, vaid ainult suurte ja rikaste huvide eest, siis on see üks niisugune haavav eeldus. (M. Martna, stp: Aga selleks on minul hirmus palju tunnistusi, näiteks § 31. maanteede seaduses.) ...Kui kellelgi on asjalikku materjali, siis toogu ta see ette. Kui aga valitsusele etteheiteid tehakse, ilma et olulikke alust oleks, siis on see ülekohtune. Sellest olen ma kõnelenud.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **R. Penno**.)

Põllutööminister **O. Köster**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kõnealolevad otsused on tehtud põllutööministeeriumi poolt pärast Maaseaduse § 4. muutmist. 2—3 aasta jooksul on sarnaseid teinud peale minu ka eelkäijad. Põllutööministeerium on neid küsimusi otsustanud juristide seisukohti ära kuulates, nii põllutööministeeriumi kui ka kohtuministeeriumi omi. Kohtuministeerium on ka vastava kirjaliku seletuse andnud, mille põhjal põllutööministeerium otsused teinud, mida seadus tahab muuta. Tähendab, põllutööministeeriumil ei ole mingisuguseid sihilikke püüdeid ühe või teise poole kasuks otsustamiseks olnud. Nii on etteheited selles küsimuses põllutööministeeriumile, minule kui ka minu eelkäijatele ebaõiglasel.

Edasi pean tähendama, et asemele pakutud kohad neile, kes Uulu-Surjust ümber pidid kolima, minu arvamise järgi paremad olid kui need, millel nad praegu asuvad. Kuid ma saan teisest küljest väga hästi aru psühholoogilisest põhjusest, mis ei tee kergeks vanade kruntide pealt ülekolimise. Kuid teisest küljest, arvan mina, et kui riialused väikesed osad talu küljest eraldada ja popsile jätta, ei teeks see talule suurt häda. Kuid ka peremeeste poolt ei ole järeleandmist. Mõlemad pooled on vastamisi kanged ja jonnakad, ja sellepärast ei ole jõutud 8—9 aasta jooksul küsimust leplikult lahendada.

Rkl. Laarman tegi ettepaneku, mis sihitud minu ja praegu minu juhtida oleva põllutöoministeeriumi vastu. Pean tähendama, mulle tundus väga imelik härra Laarman'i esimene kui ka teine ettepanek. Esmalt tegi härra Laarman kahtlustava, ironiseeriva ja süüdistava ettepaneku, kuid pärast aga kiiresti teise — koosoleku lõpetamise kohta. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Aga Teie toetasite seda väga elavalt. Kuulge, aumõiste järgi tõesti nõnda ei talitata. Kui süüdistate, siis ärge pange ise jooksu, ja kui Teil on midagi südamel lõpetamiseks, siis lõpetame ära! (Vahelhüüe paremalt poolt.) Ma sain nii aru.

Silmitsedes rkl. Laarman'i poolt esitatud ettepanekut, pean tähendama, et ettepaneku esimene osa tundub tõsisena, kuna teine otse naljanumbrina, muud ei saa selle kohta tõesti öelda. Ettepanekus on öeldud — tuleksid revideerimisele võtta mittemeeldivad otsused. Austatud härrad, otsused ei saa üldse olla meeldivad või mittemeeldivad, need on kas seadusepärased või mitte. Sellest küljest tuleb neid võtta ja käsitada. Kui aga käsitame otsuseid meeldivuse või mittemeeldivuse seisukohalt, siis oleme soosse ja rappa läinud. Kuid seesuguseid käsituseviise olla ei saa ega olla ei tohi.

Härra Laarman ütles, et ta oma ettepaneku on teinud isiklikult. Väga hea, kui ta seda usub, kuid ma arvan, et rühma liige, kui ta mingi ettepaneku teeb — rühmas on ju oma teatud distsipliin olemas — selle distsipliini seisukohalt peab teadma, kas rühma tema ettepanekutegemisega rahul on, ja arvan, et härra Laarman selles teadlik oli.

Kui jälgida viimasel ajal „Kaja“ kirjutusi, siis tundub seal munavalu kui kanal. Seal kõõrutatakse ja kõõrutatakse lõpmatuseni iga-suguseist asjust ja lubamatul viisil. Täna tahtakse muna ära munedada. Võtke need artiklid, mis on sihitud põllutöoministeeriumi vastu. Need on alusetu ja kirjutatud sihlikult, teades, et need tööoludele ei vasta. (Vahelhüüed pahemalt poolt.) On ju hea, kui selgelt ja lühidalt välja öeldakse, aga seal kirjutati pikki artikleid ja pärast juhiti need mõne seaduseelnõu peale, mis arutamisel oli, — põllutöökoda. Kirjutati ridasid ja lõppude-lõpuks öeldi, et meie ei saa enne leppida, kui põllutöoministeeriumi katusel on roheline lipp. Kui nii on, siis saan ma sellest insinuatsioonist aru, mille praegu rkl. Laarman teinud. Mina olen põllutöoministrina talitanud oma parema arusaamise järgi, seadusepärasuse ja õigluse seisukohast välja minnes ja ütlen, niikaua, kui mina seal olen, talitan samuti, kas see

meeldib või mitte. Selles mina ennast kõigutada ei lase niikaua, kui mul on au olla põllutöominister.

O. Gustavson (stp) (fakt. märk.): Ma kõnelesin täna kohtuminister härra Kalbusega ja ta teatas, et ta vahepeal on asjaomased andmed läbi vaadanud ja tulnud veenetele, et Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 5-daga on täiesti tahetud kaotada maaseaduse § 4 ja käesoleva seaduse vastuvõtmine seepärast tarvilik.

M. Laarman (põl): Mina oleksin väga rõõmus olnud, kui lugupeetud härra põllutöominister oleks näidanud tähelepanu neile sõnadetele, mida jagas lugupeetud härra Riigivanem, et ei tohiks niiviisi insinuerida ja auhaavavalt teiste Riigikogu liikmete suhtes välja astuda. (K. Ast, stp: Palun sõna!) Need on teatavad väljakutsed, millele niisamuti peab vastama. (K. Ast, stp: Kas Teie ka moraali loete!) Ei, seda õigust ei ole ma kunagi võtnud, aga arvan, härra Ast, kui Teie vast siin kohal oleksite, siis võiksite hakata märkusi tegema. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Sinna minnaks!) Võib olla. (K. Ast, stp: Igalt poolt võin rääkida, siit ja sealt!) Minul ei ole moeks ega kombeks vastata sel kombel, nagu härra põllutöominister minu poole pööras. Ma olen ikka tarvilikku lugupidamist näidanud. (A. Laur, as: Teie pole kombeid näinud ega kuulnud.) Pean ütleva, lugupeetud rkl. Laur, et Teiega on väga raske ümber käia, (A. Laur, as: Niisama Teiega.) sest Teil on väga halb lastetuba olnud, tunnete ise, missugune see on olnud. Teie lastetuba oleks pidanud paremas kohas olema. See oleks Teie ümberkäimisele rohkem viisakust andnud. (L. Johanson, stp: Ainult ööpott puudub!)

Aga kui lugupeetud härra põllutöominister arvas, et minu ettepanek, nimelt komisjon valida, olevat sihitud härra ministri ja temale alluva ametkonna kohta, siis on see eksiarusaamine. Kahjuks ei olnud minister selkorral saalis, kui ma oma ettepaneku tegin. Seal tähendasin mina, et see on loogiline järeldus neile seletustele, mis aruandja Fuks tegi. Tema tõi ette, et ministeeriumis olevat teatavaid samme tehtud, mis parandamist vajavad. Loomulikult on tarvis neid parandada. Minu teada on teisi juhtumisi peale Surju asjade, mis õiendada tulevad. Ei ole loomulik, kui ainult ühte juhtumist Riigikogus õiendada. See on lihtne järeldus, minu härrad! Lihtsalt loogiline järeldus, minu härrad. Kui aga nüüd aru saadakse, et see tee õige ei ole, mida härra Fuks soovib — minu arvates ei ole see õige tee, ja

seda ütlesin algusest saadik, siis on loogiline järeldus, et mitte üksikut nähtust ei hakata seadusandliku aktiga parandama, vaid seadus tuleb laiemale alusele seada. Kui lükatakse härra Fuks'i ettepanek tagasi, siis ma võtan ka oma ettepaneku heameelega tagasi, ütlen seda ette juba. Loomulik ei ole aga kui siin hakatakse üksikuid juhtumisi, mida teatav ministerium teinud, seadusandliku aktiga parandama, (K. Päts, põl: Ülemvalitsus oma kätte võtta.) siis Riigikogu võtab ju valitsemise oma kätte.

Arvan, kui härra minister tahab korrektne olla, siis peab ta tagasi võtma sõnad, et minu juures aumehelikkus olevat puudunud. (Vahelhüüe J. Vainu, stp poolt.) Härra Vainuga ma pikalt ei räägi.

K. Ast (stp): Austatud härrad Riigikogu liikmed! Mina ei ole niivõrt neis küsimustes teadlik, et saaksin kaasa kõnelda sisuliselt sellest olukorrast, millesse popsid sattunud on ja millest neid tahetakse käesoleva eelnõuga päästa, aga ma tean seda, et meil on 1925. aastal vastuvõetud Maaseaduse täiendamise seadusega üsna suur liik inimesi tekkinud, kes täitsa ülekohtuselt peavad lahkuma oma kohtadelt. Jutt ei ole ainult popsidest, kellel juba varem elukohad olid, vaid ka asunikudest, uutest inimestest, kes nüüd hooned üles ehitanud, kuid siiski kohtadelt lahkuma peavad. On ka teisi, kes samasse olukorda on sattunud asunikudest mitte 1925. aasta maaseaduse parandamise seaduse läbi, vaid ka muudel mitmesugustel põhjustel, mõned põllutöoministeriumi eksimiste tagajärjel j.n.e. Kõigi nende inimeste peale meie peame mõtlema, kui meie ei taha kibedat ja halba meeolu tekitada. Kui keegi on endale suure häda ja vaevaga ehitanud peavarju ja kõik ta kuueaastane vaev on maha visatud, kas tohime meie siis seda lubada? Meie ei tohi seda, ja siin peab seadusandlik asutus vahele astuma, et seda olukorda parandada. Ka käesoleval korral peaks Riigikogu püüdma oma parema äranägemise järgi teed leida selleks, kuidas parandada neid ebaõigeid olusid, mis tekkinud. Kui seal arvamised lahku lähevad — ja meie ei ole võinud kunagi hoobelda, et meil liiga palju ühiseid arusaamisi oleks — siis ei tohiks see põhjust anda etteheidete tegemiseks, liiati nii kõrgelt kohalt, nagu seda on Riigivanema koht. Ma katsusin kogu vaidluste aja vait olla ja kuulata. Õige põnevaks kujunes meeolu. Viimaks pidime manitsusi kuulma just meie, sotsialistid, härra Riigivanema poolt. Oleme harjunud sellega. Võiks vaikida.

Aga kui härra Riigivanem sekundeerib põllumeeste kogude rühma liikme härra Laarman'iga, siis ei saa meie enam vait olla ja oleme sunnitud sõna võtma.

Härra Laarman'i ettepanek kõlab järgmiselt: „Teen ettepaneku, asutada põllutöoministri ja põllutöoministeriumi osakondade otsuste revideerimise komisjon, et võimalik oleks järele uurida, millised mitte meeldivad — mitte aga „millised seadusevastased“ — otsused tuleksid muutmisele võtta seadusandlikus korras Riigikogu kaudu.“ No kui teie olete kuulnud selle ettepaneku sisu ja omapärast stiili, siis peab ütleva, see on alles dokument. Niisuguseid ettepanekuid ei ole meil varemalt tehtud, ja ma mõtlen, kui härra Laarman selle ettepaneku tegi, siis spekuleeris ta selle celteadmiselega, et ka tema rühma kaaslased selle poolt hääletavad. Õelge, kui ka meie oleksime tahtnud omalt poolt kaasa aidata sellele kõverale võttele, et ainult näidata, kuivõrt absurdsest talitatakse, kui meie oleksime võtnud kätte ja ka selle poolt hääletanud, mis oleksime pidanud siis selle otsusega tegema? Nii tekkis tänaõhtune lahing seal tiival (näitab põllumeeste poole), aga ma ei kuulnud, et härra Riigivanem omalt kõrgelt kohalt oleks noomitusega sinna poole sihtinud. (Vahelhüüe Riigivanema poolt.) Võib olla, märkis ta oma pikas kõnes ära selle ettepaneku kõlbmatuse, ma ei või selle vastu kindlasti vaielda. Aga lubage meelde tuletada, ega meie parlamendi elu, parlamendi toon ja omavaheline suhtumine ei saa teistsugune olla, kui see meie poliitilises elus üldse on. Meie oleme palju põhjust annud selleks, et meil poliitilises elus üldse on omapärane toon ja omapärased vahekorrad maksvusele pääsenud. Ammu see oli, kui ajakirjanduses muu seas ette toodi viimase lugupeetud Riigivanema härra Teemandi nimi ühenduses sellega, et ta ühe mõisniku kahjutasu nõudmise asjaajamise enda peale oli võtnud. Meie peame, kui tahame asju nii võtta, nagu see rikkumata inimese mõistusele paistab, hukka mõistma niisuguse talituseviisi. Kui sarnaseid asjaolusid konstateeritakse, siis ei või seda pahaks panna. Meie võime ka tänasest „Päevalehest“ lugeda asju, mida võib hukka mõista, aga meie ei saa seda pahaks panna.

Kui Riigikogus juletakse samadele küsimustele tähelepanu juhtida, siis leitakse, et see on lubamatu. Suur Riigikogu rühm peab sellepärast valitsuse pea noomitusi kuulama. Tõepoolest Riigikogu ei ole mõni lastetuba. Kui on päevakorral küsimused, mida ajakirjanduses avalikult puudutatakse, mis seltskonnas üldiseks kõneaineks ja mille üle vaikida ei saa, siis on parlament

eeskätt see koht, kus neid küsimusi käsitakse. Kui seda parlamendile enam ei taheta lubada, siis ei saaks parlament üldse oma kohuseid täita. Ja sellepärast peame olmaltpoolt ütleva, nii kuidas meil ka lugupidamist kõrge Riigivanema koha vastu ei ole, aga neist noomitustest, mida täna kuulsime, ei saa meie enda ülespidamise kohta mingisuguseid järeldusi teha. Ja kui meie seda teeme, siis ainult valitsemisvõimu enese kohta ja valitsemisvõimu esindajate kohta, kes endile tarviliku põhjuseta lubavad rahvaesindusele noomitusi jagada.

J. Teetsov (põl): Lugupeetud rahvaesindajad! Täna õhtul on siin üle poolteise tunni vaieldud 11 popsi pärast, kellel on teisel kohal maatükkide saamine kindlustatud. (L. Johanson, stp: Oleksid nad vähemalt olnud ringkonnavalitsejad, aga popsid!) Ühtlasi on siinjuures tehtud vastamisi igasuguseid etteheiteid, mis on läinud isiku haavamisteni sõnades. Mind paneb see asi imestama, et nende 11 popsi kohalejäämise kaitseks on ühinenud asunikud kuni pahema tiivani, (L. Johanson, stp: Kes siis teie olete?) ja kui ma näitasin, et popsidele maade võõrandamisega Saaremaal 456 talu lõhutakse, siis naerdi seal poolt ironiliselt selle üle. Kas see on kord? Nii mõistate teie õigusest lugu pidada. Ma imestan, et teie arusaamises niikaugel seisate.

Juhataja R. Penno: Rkl. Laarman'ilt on ettepanek, asutada põllutööministri ja põllutööministeeriumi osakondade otsuste revideerimise komisjon, et võimalik oleks järgi uurida, millised mittemeeldivad otsused tuleksid muutmisele võtta seadusandlikus korras Riigikogu kaudu; jagajaks võtta arv 7. Rkl. Laarman palub oma ettepanekut hääletada siis, kui seaduseelnõu I lugemisel vastu võetakse.

Chr. Kaarna (tõer) (hää. motiiv.): Austatud Riigikogu liikmed! Meie rühm ei võtnud osa tänaõhtustest vaidlustest, mis õige teravaks läksid, ja ma ei taha ka hääletamise motiivide kohta sõna võttes küsimust sisuliselt puudutada. Küll aga pean tarvilikuks kinni naelutada selle erakordse, iseäraliku teguviisi, millega täna õhtul hakkama sai põllumeeste kogude liige härra Laarman. Kuiigi eeldada seda, et tegemist on seadusega, mis ei tohiks vastuvõetav olla Riigikogule, ja eriti neile ei tohiks vastuvõetav olla, kes peavad kaitsma õiguslikke põhimõtteid, ometi ei võiks need, kes peavad korralikku tööd toetama, esineda siin naljategemise ettepanekutega.

Mina ütlen tööerakonna rühma nimel, et meie ei liiguta sarnase naljategemise pärast oma käsi ei poolt ega vastu. Ja meie arvates peaksid kõik rühmad, kes ei taha Riigikogu tööd naljaks ja naeruks muuta, samuti tegema. Las need, kes selle ettepaneku teinud, hääletavad selle poolt, las nad valivad oma esindajad sinna komisjoni.

Meie selle ettepaneku hääletamisest osa ei võta ja meie ei anna ka oma esindajaid sinna komisjoni, kui härra Laarman'il korda läheb sarnast komisjoni oma kaaslaste abil moodustada.

Juhataja R. Penno: Panen hääletamisele ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. (Hääletatakse. — V. Maaker, as: Mina oleksin erapooletu olnud, aga Laarman'i tegevus sundis mind poolt hääletama. — J. Sepp, mo: Toredad motiivid!)

Poolt on 41 häält, vastu — 37 häält, erapooletuid 1 häält, seega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevase vaheajata I ja II lugemise vahel.

Hääletamisele tuleb rkl. Laarman'i ettepanek. (M. Laarman, põl: Palun sõna!) Rkl. Laarman teatab, et ta oma ettepaneku tagasi võtab. (Hüüded pahemalt poolt ja keskelt: Eisa!)

M. Laarman (põl), kohalt: Riigikogu on näidanud, et ta teistmoodi tahab asja õiendada.

Juhataja R. Penno: Pean teatama, et hääletamise ajal on võimata ettepanekut tagasi võtta. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt ei ole ühtki häält, vastu ei ole ühtki häält, seega on rkl. Laarman'i ettepanek tagasilükatud.

M. Laarman (põl) (fakt. märk.): Riigikogu näitas oma otsusega, et ta tahab keskvalitsuse otsuseid, mis viltu läinud, hakata teistmoodi korraldama (A. Laur, as: Valetakaveel!)

10. Seadus Sotsiaalkomisjoni tinavalge tarvitamise kohta aruandja **A. Korvimaalritöodes** aastal kinnitati Riigikogu — I lugemisel. poolt III rahvusvahelise töökonverentsi poolt vastu võetud konventsiooni eelnõu tinavalge tarvitamise kohta maalritöodes. Selle konventsiooni § 1. räägib, et iga rahvusvahelise töökon-

verentsi liige, kes selle konventsiooni ratifitseerib, kohustub tinavalget, tinasulfaati ja kõiki neid värviaineid sisaldavate saaduste tarvitamist värvitöödes ära keelama.

Sellest seisukohast välja minnes ei tekitanud esitatud seaduseelnõu sotsiaalkomisjonis põhimõttelikke vaidlusi. Küll aga peatuti § 6. juures, mis ette näeb selle korra, missuguste organite peale pannakse selle seaduse järelevalve. Siin avaldati mõne komisjoni liikme poolt kahtlust, kas kohustuste peale panemine linna- ja maaomavalitsustele ülepääsematuid raskusi ei tekita. Kuid komisjonis tuldi siiski arvamisele, et see raskusi ei või sünnitada. Selle konventsiooni vastuvõtmisega on riik enda peale teatud kohustused võtnud ja neid tuleb täita. Sellepärast ka valitsus käesoleva seaduseelnõu on esitanud. Sisemiselt ei lähe see lahku konventsioonist enesest, vaid enamias jaos kordab konventsiooni paragrahvide teksti. Sellepärast siis ei leidnud komisjon põhjust olevat käesolevas seaduses mingisuguseid muudatusi teha, peale mõningate redaktsiooniliste paranduste. Kõike seda arvesse võttes, teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja R. Penno: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevase vaheajata I ja II lugemise vahel.

(Hüüded: Lõpetada!) On ettepanek tehtud, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Poolt on 30 häält, vastu 44 häält, erapooletuid — 2, seega on koosoleku lõpetamise ettepanek tagasi lükatud.

II. Endise „Tallinna heategeva seltsi“ varanduste korraldamise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **O. Gustavson:** Ma teen üldkomisjoni nimel ettepaneku, käesolev seaduseelnõu vastu võtta I lugemisel samadel motiividel, millistel selle on esitanud Va-

bariigi Valitsus.

P. Baranin (vn): Господа депутаты! Я очень извиняюсь, что должен буду задержать ваше внимание более продолжительное время. Рассматриваемый нами закон чрезвычайно важен и требует более подробного обсуждения. Общая комиссия, где этот законопроект рассматривался, не могла взвесить всех предложений, сделанных представителями национальных меньшинств. Поэтому закон принял такую форму, которая для русского

населения является неприемлемой. Для того, чтобы эту ошибку исправить, я должен ознакомить вас с историей развития общества, представить вам более подробную картину его существования.

Ревельское благотворительное общество, имеющее главной целью воспитание и обучение девочек сирот, возникло 14 лет тому назад несколько с иными задачами и под другим названием.

В 1867 году в апреле месяце среди русского общества города Ревеля окончательно созрела мысль учредить русское благотворительное общество с главной целью облегчать участь лиц, которых по каким либо несчастным случаям лишены возможности приобретать работою средства к существованию, а равно способствовать лицам, лишенным работы по независящим от них обстоятельствам, начать вновь работу и тем избавлять их от нищеты. Душою и устроителем этого общества был Роман Иванович Баженов.

7-го декабря 1867 г. эстляндский губернатор В. К. Ульрих объявил русское благотворительное общество открытым. По баллотировке 7-го же декабря 1867 года избраны были: председателем комитета — барон Артур Иванович Жирард-де-Сукантон; казначеем — Р. И. Баженов; секретарем — П. И. Сульменев; остальными членами комитета: М. А. Аквиландер, А. С. Баженова, Н. А. Большакова, Е. Н. Изыльметева, А. С. Тыринова, О. А. Чернова, М. И. Брянцев, А. Д. Епинатьев, В. И. Исаев, А. Е. Холостов.

Только что образовавшемуся комитету рядом с заботами по окончательному устройству общества пришлось принять в свое заведывание детский приют во имя св. царицы Александры, — так как со стороны попечителей этого приюта было предложено взять его в заведывание вновь образовавшегося общества.

Не лишним будет здесь сказать несколько слов о прошедшем приюта.

В 1849 году, в память пребывания в Ревеле летом того же года в Бозе почившей государыни императрицы Александры Феодоровны почти со всем своим августейшим семейством, основан был покойною княгинею Любовью Васильевною Итальяскою, графинею Суворовою-Рымникскою, супругою бывшего генерал-губернатора Остзейских провинций, детский приют во имя св. царицы Александры для 40 православных девочек. На деньги, пожертвованные княгинею, а также ре-

вельским русским купечеством и некоторыми другими лицами, преимущественно же семейством барона-Жирарда-де-Сукантона, был для приюта в 1850 году приобретен дом, покупка которого обошлась в 2.556 рублей 46 копеек.

С этого времени средства приюта поддерживались преимущественно пожертвованиями княгини Суворовой и семейства барона Жирарда-де-Сукантона, а также ежегодным взносом в 150 руб. русского купечества и пожертвованиями других лиц, между которыми особым сочувствием к приюту выделялись графини Канкрина, Гейден, Кейзерлинг и Клейнмихель.

Заведывание приюта лежало, по поручению княгини, на бароне Эдмунде Жирард-де-Сукантон, а потом на брате его Артуре Ивановиче, которыми аккуратно два раза в год были представляемы отчеты княгине Суворовой, а по смерти ее в 1866 году дочери ее княжне Александре Александровне.

Этот приют был в Ревеле первым и долгое время единственным учреждением, которое могло давать православным детям понятие об их религии и языке. До него дети, оставшиеся после умерших православных, преимущественно нижних чинов, служивших долгое время в Остзейском крае и бывших женатами на лютеранках, живя в кругу, чуждом им по религии и языку, были русскими и православными только лишь по названию.

В 1862 году, по случаю празднования тысячелетия России, приют получил от разных лиц значительныя пожертвования, между прочим, эстляндское дворянство подарило приюту 500 р.

В 1863 году приют был осчастливлен подарками от в Бозе почившей государыни императрицы Марии Александровны, а также от высокопреосвященного митрополита Исидора и архиепископа Платона. Последний в 1865 году лично посетил приют.

1 января 1868 г. состоялась передача этого приюта русскому благотворительному обществу. Средства приюта к этому времени состояли из деревянного дома ценою в 2.556 р. 46 к. и капитала в 4.568 р. 44 коп. Приют этот вследствие недостаточности средств не вполне удовлетворял своей цели: в нем не было ни одной сироты принятой на полное содержание. Дети приходили в приют утром и оставаясь до часу пополудни, обучались Закону Божию, грамоте и получали обед, так что учреждение это вернее надо бы-

ло назвать не приютом, а бесплатную школою для приходящих девочек. Комитет, по принятии приюта в свое заведывание, тотчас же решил взять 5 сирот на полное содержание и поместить их в доме, принадлежащем приюту.

К 4 апреля 1868 года, к годовщине своего возникновения, русское благотворительное общество состояло уже из 92 членов. На призыв к пожертвованию и содействию целям общества отозвались сочувственно: общество пения „Гусли“, „Морское собрание“, некоторые жители города Ревеля, несколько лиц из внутренних городов России и комитет грамотности. Сверх сего княжна Александра Александровна Суворова, барон Артур Иванович Жирард-де-Сукантон и русское купечество выразили желание и на будущее время продолжать свои пожертвования, которые они делали приюту до 1868 года. Со стороны русского купечества даже была подписка на ежегодное пособие приюту в размере 150 р. Пожертвования эти вносились, однако, неаккуратно. а с 1877 года и совершенно прекратились. С своей стороны комитет для пополнения кассы общества устроил два спектакля и лотерею. Всех поступлений в кассу общества в течении года было на сумму 3.613 р. 28 к.; из этого издержано было на содержание приюта и пособие бедным 1.941 руб. 84 коп., так что к 1 января 1869 года общество имело, вместе с деньгами, поступившими от попечительства приюта, капитал в 6.239 руб. 88 коп. и деревянный дом.

Как ни значительными покажутся эти средства для вновь образовавшегося благотворительного общества, однако для выполнения двух целей общества — для воспитания девочек-сирот и для помощи бедным семействам города Ревеля — капитал этот оказался весьма недостаточным. Комитету приходилось ежегодно употреблять много забот об увеличении материальных средств для того, чтобы они могли до некоторой степени удовлетворять в массе поступавших просьб о пособии и о принятии девочек-сирот на воспитание в приют.

Juhataja R. Penno: Rkl. Baranin, ma peatan Teid. Rkl. Kurtschinsky on nõudnud kindlaks teha kvoorumi. Palun helistada. (J. Voiman, stp: Kõneajal ei saa kvoorumi kindlaks teha.) Koosolek on kestnud üle kahe tunni, kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg kl. 10.50 min. — kl. 11.05 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Juhataja R. Penno: Rkl. Kurtschinsky'lt on ettepanek, kvoorum kindlaks teha. Palun helistada kõrvalruumidesse. (Helistatakse.) Koos on 52 Riigikogu liiget, seega on kvoorum koos.

Sõna on rkl. Baranin'il kõne jätkamiseks. (Hüüded: Lõpetada!) Rkl. Baranin, kas Teie olete nõus kõnet katkestama?

P. Baranin (vn): Olen nõus katkestama.

Juhataja R. Penno: Rkl. Anderkopp'ilt on ettepanek, koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

P. Baranin (vn) (jätkab kõnet): Продолжая историю обзора деятельности общества, я должен сказать, что при изыскании средств на содержание приюта общество встречало поддержку преимущественно среди русских слоев населения, жертвовавших довольно крупные суммы на развитие деятельности общества.

Juhataja R. Penno: Rkl. Baranin, ma ei saa aru, kuidas Teie kõne ühenduses on käesoleva päevakorra-punktiga.

P. Baranin (vn): Я говорю для того, чтобы представить более подробную картину деятельности общества и доказать вам каким путем собирались средства общества и приобреталось имущество.

Juhataja R. Penno: Teil on sõna.

P. Baranin (vn): Здесь надо подчеркнуть то обстоятельство, что при покупке дома Ревельского Благотворительного общества, последнее имело в виду, главным образом, сирот, русских детей православного вероисповедания, на воспитание которых обращалось главное внимание, а приходившие в школу ученицы других национальностей служили как бы параллельной задачей этого общества. Между тем городское управление, перенявшее эти имущества, преследует совсем другие цели, т. е. пользуется имуществом совсем не для тех целей, для которых это имущество было обществом приобретено.

Продолжаю историю деятельности общества.

Из последующих лет видно, что общество начинает сокращать программу своих действий и суживать некоторые виды своей благотворительности, так как общество положительно отказывается от существовавшей мысли устроить дешевые квартиры для бедных, постановляет денежные вспомоществования выдавать лишь тем бедным, которые по старости, болезни или по причине обременения большим семейством находятся в крайне безвыходном положении. Повидимому общество в самом же начале стеснено было трудностью приискивания работы тем лицам, которые по каким-либо несчастным случаям лишены были на время возможности работать. По крайней мере цифра случаев помощи в последнем роде постепенно уменьшается и в 1874 году совершенно прекращается, как видно из отчетов комитета.

За то с большим вниманием общество сосредоточивает свою деятельность на приюте.

В 1869 году с целью помещения большого числа сирот на полное содержание выведен был в доме приюта второй этаж и сделана небольшая пристройка для помещения кухни и квартиры надзирательницы. Работы эти были произведены на сумму в 2 тысячи рублей, занятых на продолжительный срок из капитала, предоставленного его императорским высочеством наследником цесаревичем эстляндскому губернатору для открытия заработков нуждающимся жителям Эстляндской губернии.

Между тем от общества, так случайно начавшего изменять направление своей благотворительности, потребован был устав для надлежащего утверждения в возможно скорейшем времени. Обществом был представлен первоначально выработанный устав с небольшим добавлением в виде следующего примечания к § 1: В ведении общества состоит как особое учреждение первоначальная школа для девочек православного исповедания, действующая на основании инструкции комитета. Устав этот с весьма небольшим изменением, а именно переименованием общества из „русского“ в „ревельское“, и был утвержден министром внутренних дел 31 мая 1870 года.

К сожалению, недостаточное время практикования первоначального устава,

спешность его представления помешали поправить многие важные его пробелы. Так уставом не полагается образование запасного капитала, не определен точно порядок хранения и употребления средств общества; из 12 членов комитета не определены точно обязанности 9-ти членов; наконец ничего не говорится о приюте по отношению программы обучения, а равно и о том, к какой деятельности следует готовить воспитываемых девочек.

Для формулировки всего этого нужно было время, которое одно могло указать, на какой минимум ежегодных добровольных пожертвований, а равно и других денежных поступлений общество может рассчитывать и насколько, сообразно этим средствам, общество может развернуть свою деятельность. Без более или менее продолжительного опыта невозможно было также оценить целесообразность воспитания и обучения девочек в приюте в зависимости от того, в каких работах наиболее нуждается население местного края.

Обществу ясно было только, что ежегодно нужно усиленно заботиться о приобретении материальных средств, что имеющимся на попечении общества в приюте православным девочкам необходимо дать понятие об их родном языке и религии и образовать из них честных и трудолюбивых работниц.

Разработка вопросов: „какими средствами“, „каким путем достигнуть этого“ и составляет дальнейшую историю деятельности общества, сосредоточившего свое внимание исключительно на деле воспитания и обучения девочек-сирот и бедных родителей.

В 1871 году барон Артур Иванович Жирард-де-Сукантон отказался от председательства. Комитет счел своею обязанностью высказать благодарность за многолетние труды, жертвы и заботы всего семейства барона Жирард-де-Сукантон, а в последнее время особенно Артура Ивановича по отношению приюта, основанного княгиней Суворовою, а также за полное сочувствие ко вновь возникшему благотворительному обществу—при этом комитет предложил Артуру Ивановичу звание почетного члена и просил разрешения поместить его портрет в приюте, дабы дети всегда имели перед собою изображение того, который так долго и с таким истинно христианским человеколюбием заботился об их существовании.

Новым председателем единогласно был выбран Р. И. Баженов, на самом деле заправлявший делами комитета с самого открытия общества, так как барон Жирард-де-Сукантон по своим занятиям принужден был часто находиться в отлучке. 1871 год можно считать самым счастливым годом в жизни ревельского благотворительного общества, которому в этом году оказано было милостивое внимание высочайших особ.

В Бозе почившая государыня императрица Мария Александровна назначает обществу ежегодное пособие из собственных сумм в 100 р., государыня цесаревна, нынешняя императрица Мария Феодоровна, осчастливила приют своим посещением 9 июля и назначила ежегодное пособие в 50 р., а затем, узнав из отчетов комитета, что за содержание пансионерки платится 60 рублей, стала высылать последнюю сумму. Его императорское высочество принц Петр Георгиевич Ольденбургский еще с предшествовавшего года начал жаловать обществу ежегодно по 25 руб. Великая княгиня Мария Александровна изволила пожаловать обществу для лоттереи фарфоровую вазу.

Многие лица выразили желание содержать несколько сирот на свой счет в приюте в течение всего времени их воспитания. Таковых сирот помещено было в приют до 6.

Благодаря значительному пожертвованию П. И. Губонина (4 тысячи руб.) и сборам, сделанным по поручению комитета членом его М. Т. Иконниковым в Нижнем-Новгороде, общество, продав имеющийся дом, купило новый довольно большой каменный дом, который еще более позволил увеличить помещение для девочек-сирот, а также построить обширные классы для бесплатного обучения девочек бедных семейств. Число девочек, ставших посещать школу, быстро возросло до 100.

Образовалась таким образом в довольно широких размерах бесплатная школа. Потребовавшиеся новые преподавательские силы для такого числа учащихся найдены были в лице некоторых образованных русских, предложивших бесплатно свой преподавательский труд. Сверх сего устроена была в приюте мастерская с целью научить воспитанниц шить на руках и на машине, снимать мерки, делать выкройки, кроить и вязать. Для этой мастерской комитетом была

выработана особая инструкция. Такою оживленною деятельностью общество главным образом обязано председателю комитета Р. И. Баженову. Под влиянием чувства признательности, комитет в память тех трудов, которых не жалел председатель как при основании общества, так и при дальнейшем его существовании, обратился к председателю с благодарностью и с заявлением желанья иметь его портрет в приюте.

Так прошел счастливый 1871 год, оставив в наследие для общества значительно увеличившиеся материальные средства, но в то же время и возросшие потребности расходов, главным образом в отношении школы. Однако в устройстве этой бесплатной школы нельзя не видеть увлечение общества. Большой наплыв учащихся девочек бедных родителей, преимущественно из эстов, разумеется, объясняется не только даровым обучением, но и тем, что школа давала возможность изучить русский язык. Этим-то стремлением и подкуплено было общество и так сильно увеличило размер своей школы, несмотря на свои средства, которые оказались недостаточными. Ошибка со стороны общества состояла еще в том, что такая большая школа во всяком случае была в ущерб приюту: она отнимала от общества возможность достижения более главной цели — помещения большого числа сирот на полное содержание.

Комитету скоро пришлось убедиться, что в ведении школьного дела встречаются серьезные затруднения. Во первых — трудность преподавания, так как большинство учениц не понимали русского языка, на котором шло преподавание; во вторых — невозможность найти подготовленных для этого тяжелого труда преподавателей и наконец — непостоянство безвозмездного труда. За исключением двух, трех лиц, между которыми священник Иконников безвозмездно преподавал закон божий еще и теперь, все остальные преподаватели отказались от занятий чуть ли не чрез полгода. При таких условиях результаты преподавания не могли быть даже порядочные.

Все это побудило комитет в 1872 году хлопотать об определении в приют постоянного учителя притом с содержанием от какого либо общества или от правительства, так как из своих средств общество затруднялось выдавать плату

учителю. А так как хлопоты об учителе затянулись, то пришлось с течением времени мало по малу сокращать число входящих учениц. Наибольшая цифра входящих учениц была в 1872 г., а именно 133 ученицы, из которых 95 были лютеранки, плохо знавшие русский язык. Что же касается ремесл, то программа их расширяется: Так к ремеслам прибавляется новое: нанята опытная прачка для обучения стирке и глаженью белья. Сверх ремесл успешно также шло и обучение пению. В 1873 г., благодаря постоянным и правильным урокам пения, составляется из воспитанниц весьма порядочный хор, который начинает петь в церкви св. Симеона. 1873 г. был наиболее благоприятный для ремесл, если судить по цифре заработков воспитанницами. Так в этом году от заработков получено 204 руб. 55 к. Далее эта цифра постепенно падает, доходит до нуля и обучение в приюте ремеслам сводится на степеню домашнего обихода. Нельзя сказать, чтобы средства общества затем стали уменьшаться и тем препятствовать упрочению и развитию ремесл в приюте. Напротив, из года в год остатки от расходов увеличивают постепенно капитал общества. В 1873 году капитал общества включая в него и стоимость дома составлял уже 17.843 р. 74 к., в 1875 году — 18.386 р. 82 к. Широкого развития ремесла не получили от того, что для входящих воспитанниц, как показал опыт, всегда в изобилии открывались места нянь в хороших семействах. Местные жители с удовольствием разбирали к себе в услужение воспитанниц приюта почти с первых же выпусков. Число семейств, заявлявших желание получить в услужение воспитанниц приюта, скоро стало далеко не соответствовать количеству выпускаемых воспитанниц. Так в 1873 году таких заявлений было до 30, а выпущенных воспитанниц 4. Пришлось завести очередь для удовлетворения заявлений. Семейства, которые так охотно желали получить воспитанниц приюта, ценили в них не столько специальное знание ими какого нибудь ремесла, сколько пригодность воспитанниц в услужении к детям, которым оне могли доставить практику в русском языке. Поступление входящих воспитанниц в няни в немецкие семейства сделалось как бы неизбежным и заранее подготовленным. Случай, чтобы воспитанницы, по выходе из приюта специально занялись каким либо

из обученных ремесл, так редки, что за все время процветания ремесл в приюте можно насчитать не более двух примеров.

Таким образом, выяснившиеся потребности местного общества указали дорогу выходящим воспитанницам и значительно повлияли на средства выполнения целей, которые имело общество при воспитании девочек в приюте. Совершенно излишним и непроизводительным оказывалось пока широко обставлять обучение ремеслам, когда выходящим воспитанницам не приходилось применять знание ремесл к средствам своего существования. При этом нужно заметить, что хорошо обставленное обучение ремеслам требует больших расходов. Зато в параллель с ослаблением ремесл мы замечаем впоследствии увеличение программы обучения и числа воспитанниц, принятых на полное содержание. Таковых было в 1873 году 20, в следующем уже 24, а в 1875 году 25.

Все труды по управлению делами общества, заботы об изыскании средств, наблюдение за приютом и школою в хозяйственном и учебном отношениях — вся эта сложная работа хотя и лежала на комитете, состоящем из 12 членов, но на самом деле все время работа ложилась только на трех лиц: на председателя, секретаря и казначея. Отсутствие в уставе определенности для деятельности остальных девяти членов комитета, повидимому, обязывало их только являться ежемесячно на заседания комитета для слушания и постановления. Часто приходилось многим из девяти членов постановлять по поводу таких дел, в которых они мало могли иметь понятия за отсутствием прямого наблюдения и знакомства. Собираться на заседания для пассивной роли и не интересно, и даже тяжело, вмешиваться в дела управления непосредственно, находили, вероятно, незаконным, а может быть на это вмешательство смотрели как на излишнее беспокойство в то время, когда можно ничего не делать. Так или иначе, но заседания комитета стали блистать отсутствием многих членов. В 1873 году было 7 заседаний комитета. Ни одно из этих заседаний не состоялось при полном составе комитета. Многие из девяти членов комитета, которых можно назвать как бы „находящимися не у дел“ не посетили и 4-х заседаний в течении 1873 года. Равнодушие этих членов к делам комитета стало выражаться на столько сильно, что

случай несостоявшихся заседаний комитета, за неявкою достаточного числа членов, стали повторяться из года в год чаще и чаще. Вероятно с целью побудить членов комитета к посещению приюта и непосредственному наблюдению за ходом дела постановлено было в 1874 году завести в приюте книгу для записывания фамилий посетителей. В 1875 году в одном из заседаний комитета был поднят вопрос о распределении обязанностей между всеми членами комитета, но почему то не получил дальнейшего развития.

С таким запасом указаний опыта дела комитета в 1875 году в июле месяце перешли к новому председателю Антону Ивановичу Лаксу, так как бывший председатель отказался от своих обязанностей по случаю нового своего служебного назначения, не позволявшего уделять делам общества столько времени, сколько необходимо по обязанностям председателя.

Деятельность общества и комитета по прежнему и в последующие годы сосредоточивается на деле воспитания и обучения и на дальнейшей выработке начал для успешного управления делами общества и приюта.

1876 год прошел в весьма оживленной деятельности комитета. В отношении приюта и бесплатной школы сделано довольно много улучшений. В выработанных комитетом инструкциях для заведывания сиротским отделением и бесплатным училищем определена была точно программа преподавания в объеме сельских двухклассных училищ, а равно установлен порядок приема учениц и воспитанниц, определены точно обязанности служащих при приюте и распорядок жизни воспитанниц в приюте.

Неполнота устава побудила, между прочим, поместить в эти инструкции порядок расходования сумм и некоторыя обязанности казначея. Отдельным постановлением комитета даже был определен новый порядок хранения сумм, которыя прежде ради больших процентов находились на руках частных лиц. В этом же году многолетняя хлопота ревельского благотворительного общества об учителе с содержанием от правительства, начатыя еще в 1872 году, наконец увенчались успехом. Общество получило от министерства народного просвещения ежегодное пособие в 400 рублей для

найма учителя или учительницы, утверждение коих зависит от попечителя дерптского учебного округа.

Между тем обширное и удобное помещение приюта в этом году стало давать себя сильно чувствовать со стороны своих недостатков. Появившаяся в довольно больших размерах сырость еще в 1874 году, несмотря на устройство вентиляции и другие меры, не только не уменьшалась, но увеличивалась. Процент заболевающих стал возвышаться и наконец в 1876 году весной среди воспитанниц приюта появился тиф. Пришлось прекратить учение и серьезно подумать о том, что сделать с поместительным, но нездоровым зданием приюта. В общем собрании весной этого же года решено было дом этот продать и купить новый. Однако покупка нового дома состоялась не скоро. Только в конце 1877 года, без продажи старого дома, был куплен за 11 тысяч руб. на Перновской улице, деревянный дом с большим участком земли (в 3031 кв. саж.) на котором помещалось два сада. При покупке дома был сделан заем в 7.700 рублей.

К 1877 году относится постановление комитета, одобренное затем общим собранием, о том чтобы воспитанницы, по возможности, оставались в приюте до достижения ими полных 18 лет. Между многими причинами, вызвавшими такое постановление, главной была та, что выпущенные воспитанницы около 15—16 лет часто делались, по своей молодости и неопытности, жертвами соблазнов и даже безнравственной эксплуатации своих родных.

В 1878 году произошло перемещение приюта. Это перемещение в новый дом, гораздо меньших размеров против прежнего и находящийся на отдаленной Перновской улице, имело свое влияние и на приют, и на школу. Число приходящих учениц, уменьшавшееся постепенно с 1872 года и особенно упавшее в 1876 году вследствие более серьезных требований новой программы и новых правил для приема учениц, в 1878 году, за недостатком помещения в новом здании приюта, сократилось до 17. От такого уменьшения числа приходящих учениц, приют ничего не терял, напротив он выигрывал, ибо обучение, при двух отделениях в каждом классе, мало понижающих русскую речь приходящих девочек совместно с воспитанницами, которых несравненно выше первых в отно-

шении владения русскою речью, разумеется, всегда происходило в ущерб вторым. И чем более было приходящих девочек, тем более являлось ущербом и тормазов в обучении воспитанниц приюта. Вообще эти два учреждения, поставленные рядом, живут одно на счет другого. Поэтому совершенно основательно комитет, при покупке нового дома, имел в виду главным образом приют как главную цель своей благотворительной деятельности; а для приюта новое помещение с прекрасным садом и в гигиеническом и в хозяйственном отношении представляет несравненное улучшение. Одно обстоятельство в перемещении приюта вызвало нарекание — это неудобство наблюдения и надзора за приютом вследствие его отдаленности от центра города. Но неужели в благотворительном деле нужно прежде всего заботиться об удобствах благотворящих, а потом уже о пользе для благотворимых. (Chr. Kaarna, t6er: Kas raamatute ettelugemine on lubatud? — E. Sulg, rhv: See on ajaviiteks. K6neleja peatub. Chr. Kaarna, t6er: Miks k6neleja edasi ei loe. Pahemalt poolt: Ta ei tarvita enam s6na. — B. Oja, t6er: Lehek6lg l6aks k6est 6ra. — J. Voiman, stp: Lugege aga edasi, v6ga huvitav jutt. — A. K6rner, stp: V6ta piibel k6tte ja loe kuu aega.)

(Koosolekut hakkab juhutama esimees **K. Einbund**.)

В сентябре месяце 1878 года, председатель комитета А. И. Лакс, вследствие своего перевода на службу в Ригу, принужден был сложить с себя звание председателя. Комитет в благодарность за услуги, оказанные А. И. Лаксом обществу и за радение о благосостоянии приюта, предложил ему звание почетного члена и выразил желание иметь его портрет в главной комнате приюта.

В председатели был избран Симеон Иванович Попов.

Juhataja K. Einbund: Rkl. Baranin, ma kuulen, et Teie ei k6nele end. „Tallinna heategeva seltsi“ varanduste korraldamisest, vaid seltsi ajaloost, ja ma ei leia, et see 6henduses on k6esoleva seadusega. Palun Teid p66rata p6evakorra-punkti juurde tagasi ja k6nelda seltsi varanduse korraldamisest.

P. Baranin (vn): В 1878 году, весьма значительное пожертвование (в 5.000 руб.), по завещанию вдовы тайного советника

Софии Трофимовны Сушинской, дозволило приступить к расширению помещения приюта. Пристроены были в 1879 году две большие комнаты. Пристройка в первоначальном виде обошлась в 2.638 руб. Расширенное помещение приюта и увеличившийся средства общества позволяли увеличить число воспитанниц приюта. Но, к сожалению, увеличение произошло незначительное, а именно: прибавили одну воспитанницу, т. е. цифра воспитанниц достигла 26. Причина этого заключается в том, что общество уклонилось от прямой своей задачи — заботы главным образом о приюте. Оно увеличило размер выдачи пособий бедным из вновь прибывших ресурсов вместо более целесообразного увеличения числа призреваемых сирот. Так в 1879 году, вместо сметных 150 руб., на пособие бедным выдано было 194 руб., а в смету 1880 года на выдачу пособий бедным занесено уже было 300 руб., между тем как начиная с 1874 года по 1878 г. количество пособий бедным не превышало 86 руб. в год.

Жизнь Ревельского благотворительного общества в 1880 году слишком близка к настоящему, чтобы можно было произнести беспристрастное суждение о ней, однако нельзя не упомянуть что этот год самый тяжелый для общества.

Во-первых, личный состав комитета 15 апреля не мог из своей среды выбрать себе председателя, так как никто из членов комитета не получил, согласно § 22 устава, большинства голосов присутствовавших на заседании членов. В таком критическом положении, комитет почему то отложил созвание экстренного общего собрания и новые выборы на неопределенное время, оставив бразды правления в руках прежнего председателя.

Между тем произведенная ревизия имущества приюта, по инициативе самого же комитета, и откровенное слово ревизовавших относительно состояния этого имущества приняты были некоторыми членами комитета не с благодарностью, но по странному недоразумению, с обидою. 8 июня комитет в прежнем своем составе попробовал сделать вторично выбор председателя. На этих выборах законное большинство голосов получила единственно только баронесса Зедделер, которая, однако, решительно отказалась от председательства. Комитету пришлось признать себя совершенно

несостоятельным и созвать экстренное общее собрание. Оно состоялось 22 июня.

Затем обновленный новыми членами комитет 26 июня избрал председателем Θεодора Кондратьевича Богданова. Первым делом, к которому приступил комитет, было начало выработки нового устава, сообразно указаниям опыта предшествующей деятельности общества. Подробное ознакомление с деятельностью общества за 1880 год можно найти в отчете комитета за этот год.

Juhataja K. Einbund: Rkl. Baranin, kas Teie lõpetasite.

P. Baranin: Ei lõpetanud! (A. Schulbach, tões: Leheküljed läksid segamini. — L. Johanson, stp: Ma ütlesin — teisel lugemisel. — Chr. Kaarna, tões: Страница сто двадцать. — A. Schulbach, tões: Vaadake lhk. 67!)

Вам хорошо смеяться — на вашей стороне праздник.

(Vahelhüüded: Вы хозяин положения. Ваш бенефис.)

Ревельское благотворительное общество, развиваясь таким образом, к 1914 году обладало в городе Ревеле имуществом, которое в настоящее время оценивается более 25-ти миллионов эстонских марок. При окончании мировой войны и при вступлении в город Ревель германских оккупационных властей, большинство членов общества должно было покинуть город Ревель. Оставшиеся в Ревеле бывшие члены не могли дольше руководить деятельностью общества и вынуждены были передать Ревельскому городскому самоуправлению имущество общества. При передаче имущества городу члены бывшего Ревельского благотворительного общества исходили из тех соображений, что, раз имущество будет передано городу, то можно быть вполне уверенным, что имущество не пропадет. Они были также уверены, что имущество всегда можно будет получить обратно. Но, как видите, обстоятельства совершенно изменились и надежды членов общества, не оправдались.

В 1925 году из бывших членов общества в Ревеле оказалось около 15—20 членов. Среди них снова возникла мысль, возобновить деятельность бывшего Ревельского благотворительного общества. Были предприняты шаги к регистрации

общества и получению обратно имущества. 6-го августа 1925 года состоялось первое собрание членов бывшего Ревельского благотворительного общества, на котором постановили обратиться к министру юстиции с ходатайством о восстановлении срока для подачи заявления о регистрации прежнего Ревельского русского благотворительного общества.

В ответ на это ходатайство от министра юстиции был получен отрицательный ответ.

Не подлежит сомнению, что бывшие члены общества пропустили срок регистрации общества случайно, может быть по своей халатности, а может быть по незнанию эстонского языка.

Если допустить, что в свое время устав общества был бы снова зарегистрирован, то, конечно, сегодня никаких разговоров об этом имуществе не было бы. Все это имущество общество имело бы право получить обратно от Ревельского городского управления.

Следовательно, только по случайным обстоятельствам русское общество потеряло возможность владеть хоть каким либо имуществом в городе Ревеле.

После того, как мин. юстиции было отклонено ходатайство на возобновление срока регистрации, не осталось больше ничего другого, как только возбудить вопрос о ликвидации имущества этого общества.

И вот 13 октября 1927 года в помещении русской гимназии на Нарвской улице состоялось собрание бывших членов Русского благотворительного общества, куда явились из 22 членов, находящихся в Ревеле, 13.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **R. Penno.**)

(L. Johanson, stp: Härra Baranin² ärge rääkige enam, kvoorumit ei ole. Koosolek lõpeb niipea, kui tulete sealt ära. Uskuge mind. — Chr. Kaarna, tões: Meie mehed puha rühma taas.)

На этом собрании и был решен вопрос о ликвидации общества согласно закону 26. III. 26 года. (L. Johanson, stp: Mis minu naine ütleb, kui ma nii hilja koju tulen?!) На случай о ликвидации общества устав содержит только одно указание, что постановление о ликвидации общества должно быть представлено на благоусмотрение государыни импера-

трицы. В виду того, что это условие теперь потеряло свое значение, остается придерживаться требования закона, — передать имущество общества другому учреждению, которое преследовало бы цели, близкие к целям русского благотворительного общества. Собрание постановило: высказать пожелание, чтобы имущество было передано ревельскому отделу русского национального союза.

(L. Johanson, stp: Härra Baranin, ma pean homme hommikul kell 3/4 üles tõusma. — B. Oja, tões: Töökaitse komisjon on tarvis välja kutsuda.)

Juhataja **R. Penno**: Härrad Riigikogu liikmed, teie pikendate rkl. Baranin'i kõnet.

P. Baranin (vn): На основании этого постановления была отправлена депутация к главе государства, которому была представлена докладная записка следующего содержания: „Господину Главе Государства и т. д.“ Виноват, я ошибся. До этого была направлена депутация к министру внутренних дел с ходатайством о ликвидации имущества. Министром внутренних дел была назначена ликвидационная комиссия, в которую вошли также представители бывшего Ревельского благотворительного общества...

Горбачев представил ликвидационной комиссии докладную записку о передаче имущества ревельскому отделу русского национального союза.

Имущество ревельского русского благотворительного общества состояло из следующих единиц:

(V. Hasselblatt, sks: Teen ettepaneku, lõpetada! — L. Johanson, stp: Kas ei võiks kohapeale väljasõitu teha?) Дом № 29 на Перновской улице. (L. Johanson, stp: Korteri nr. Teie ei öelnud.) Этот дом Ревельского благотворительного общества был использован для детского приюта. Если Вы интересуетесь этим домом, идите завтра посмотреть.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Baranin, need on kõrvalised asjad. Teen Teile märkuse.

P. Baranin (vn): Я перечисляю те имущества, которые были во владении благотворительного общества, и если мне не позволят об этом говорить, тогда я, конечно, дальше идти не могу.

На Перновской улице № 29... (Rkl. V. Grigorjev vn, paneb kõneleja ette se-

deli. — L. Johanson, stp: Lugege, mis härra Grigorjev Teile ütleb, lugege läbi.)

В общей комиссии подчеркивали, что это общество не делало разницы между лицами одной или другой национальности, а из того материала, которое я вам прочел, вы могли в этом убедиться.

Затем там был дом трудолюбия. Теперь в этом доме на Перновской улице Ревельское городское управление поместило ночлежный дом. Это не соответствует тем целям, которые были у ревельского благотворительного общества.

Затем там были богодельня и приют для мальчиков. В дом трудолюбия... (L. Johanson, stp: Härra Baranin, kui Teile 1/21-ks ei lõpeta, siis paneme Peipsi ääres revolutsiooni toime! — J. Voiman, stp: Aga missugusest seltsist praegu jutt on? — P. Baranin, vn

joob. — L. Johanson, stp: Äрге jooge, seal viina ei ole sugugi! Kuulake, mis härra Hasselblatt Teile ütleb: kvoorumit ei ole!) Я мог бы Вас ознакомить еще с многими фактами (J. Voiman, stp: Ознакомьте.), но в виду того, что публика нервничает и хочет итти домой, (Vahelhüüe: Нисколько.), так я могу сегодня на этом остановиться.

Aruandja **O. Gustavson** (lõpusõna): Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

12. Koosoleku lõpetamine kvoorumi puudumisel. Juhataja **R. Penno**: Rkl. Grigorjev'ilt on ettepanek, kvoorum kindlaks teha. (Helistatakse kõrvalruumidesse.) Koos on 34 Riigikogu liiget. Puudub kvoorum. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 0.35 min.

Algkirjale alla kirjutatud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**:

Abiesimees **R. Penno**.

Sekretär **M. Juhkam**.

Abisekretär **O. Liigand**.